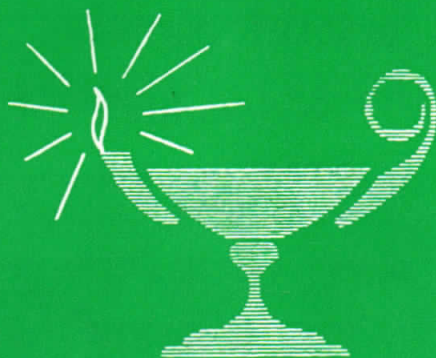

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ — ΕΝΑ ΘΑΥΜΑ († Καθηγ. Α. Ν. Τσιριντάνη)	157
ΝΕΩΤΕΡΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΞΙΚΟ- ΜΑΝΟΥΣ (Καθηγ. Ἰ. Αθ. Ἰβραμίδη)	160
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ; (Δ. Α. Χριστοφίδη)	166
ΣΑΝ ΤΟΤΕ (ποίημα Στ. Μπολέτση)	171
ΜΝΗΜΟΝΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑΣ (Δ. Ν. Παπαθανασοπούλου)	172
«ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΣ» (ποίημα Φιλ. Καπάσογλου)	176
ΛΕΩΝ ΤΟΛΣΤΟΪ — ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ (Π. Θ. Ράμμου)	177
ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ	184
ΕΠΙΚΑΙΡΑ (Π. Κλωνάρη)	185
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	188

ΕΤΟΣ 52^{ον}

ΜΑΪΟΣ 1989

ΑΡΙΘ. 501

ΔΡΑΧ. 50

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Υ Π Ο

Α Ρ . Α . Α Σ Π Ι Ω Τ Η

ΨΥΧΙΑΤΡΟΥ

Περιλαμβάνει σὲ 6' ἔκδοση τὶς μελέτες:

- 1) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
- 2) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ
- 3) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Πωλείται σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα τοῦ Κέντρου καὶ τῶν Ἐπαρχιῶν.
Κεντρικὴ διάθεση τῶν τόμων καὶ παραγγελίαι: Γραφεῖα Περιοδικῶ
«Ἀκτίνες», Καρύση 14 — 105 61 Ἀθήναι, — τηλ. 32 35 023.

AKTINES

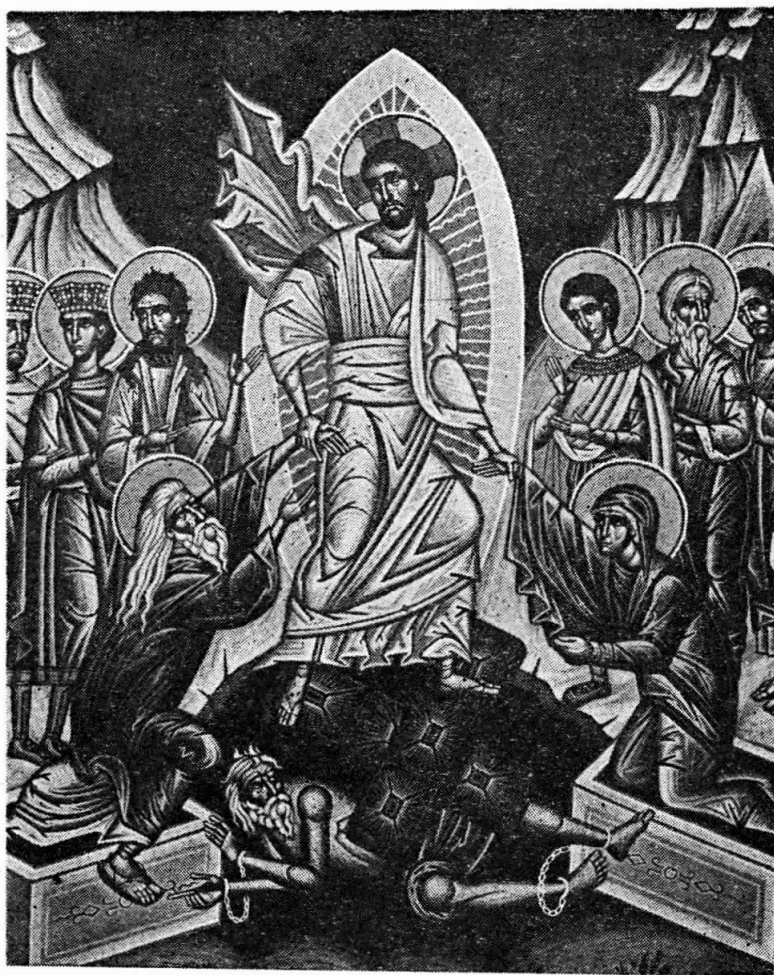
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 52ο

ΜΑΪΟΣ 1989

Άρθ. 501

ΜΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ — ΕΝΑ ΘΑΥΜΑ

... Καί τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια, εὐ-
θύς μετὰ τὴν Σταύρωση καὶ τὸν θά-
νατο, ἀναφέρουν καὶ περιγράφουν τὴν
Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὶς ἐμφα-
νίσεις Του στοὺς Ἀποστόλους ὕστε-
ρα ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση. Καὶ ἐπὶ πλέ-
ον ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μιλεῖ γιὰ
τὴν Ἀνάσταση καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα
μέρη, ἰδιαίτερα ὅμως στὴν γνωστὴ
περικοπὴ Α΄ ἐπιστ. πρὸς Κορινθί-
ους ιε΄ 12-34, ὅπου φαίνεται καὶ πό-
σο κεντρικὴ σπουδαιότητα ἔχει γιὰ
τὸ ὅλο χριστιανικὸ μῆνυμα τὸ γεγο-
νὸς καὶ τὸ κήρυγμα τῆς Ἀναστάσε-
ως. Ἄλλωστε, μὲ αὐτὴ τὴν ἐξαγγε-
λία τῆς Ἀναστάσεως ὁ Παῦλος κα-
τέκλεισε τὴν τόσο θεμελιακὴ σὲ σπου-
δαιότητα δημηγορίαν του στὸν Ἄρειο
Πάγο.

Ἐδῶ, ὅμως, προβάλλει ἓνα ζήτη-
μα, τὸ πρῶτο ζήτημα. Ἀμφισβητεῖ-
ται ἂν τὰ Εὐαγγέλια στὴν ἀρχικὴ
τους μορφή περιέχουν τὴν διήγηση
γιὰ τὴν Ἀνάσταση. Ὁμολογῶ, ὅμως,
ὅτι δὲν κάλοκατάλαθα, πῶς ἀλλοιῶς
μποροῦσαν νὰ κλείνουν τὰ Εὐαγγέλια
στὴν ἀρχικὴ τους μορφή, ἂν δὲν περι-
εῖχαν τὴν διήγηση γιὰ τὴν Ἀνάσταση.
Τὰ Εὐαγγέλια ἔλεγαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς
εἶπε τοῦτο καὶ ἐκεῖνο καὶ κατόπιν ἐ-
σταυρώθηκε, τὸν ἔθαψαν καὶ ἐτελεί-
ωσε ἡ ἱστορία; Ἄς μὲ συγχωρήσει ὁ
ἀναγνώστης, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θεωρῶ
σφοδρὰς τέτοιες σκέψεις. Τὰ Εὐαγγε-
λικά ἐγράφησαν γιὰ νὰ φέρουν τὸ
χαρούμενο μῆνυμα τῆς Ἀναστάσεως.
Στὸν νοῦ τῶν Εὐαγγελιστῶν — αὐτὸ
εἶναι τὸ μόνον φυσικὸ — πρῶτα ὑπῆρ-
χε τὸ ὅτι θὰ γράψουν γιὰ τὴν Ἀνά-
σταση καὶ ἔπειτα ὅλα τὰ ἄλλα, ἔ-
στω καὶ ἂν, γιὰ λόγους χρονικοῦ
εἰρμού, πρῶτα ἐγράφηκαν τὰ ἄλλα
καὶ ἔπειτα ἡ Ἀνάσταση. Ὅτι δὲ ἡ
Ἀνάσταση ἦταν γιὰ τὸς Εὐαγγελι-
στὰς τὸ πρωτεύον, τὸ κύριο, αὐτὸ
φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι γιὰ τὴν Ἀ-
νάσταση μιλοῦν καὶ οἱ τέσσερις Εὐ-
αγγελισταί, ἐνῶ δὲν συμβαίνει αὐτὸ
γιὰ ἄλλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυ-
ρίου. Γι' αὐτὴν τὴν γέννηση τοῦ Ἰη-
σοῦ οὔτε ὁ Μάρκος μιλά οὔτε ὁ Ἰω-

άννης. Μιλοῦν ὅμως ὅλοι γιὰ τὴν Ἀ-
νάσταση. Γιατὶ ἂν δὲν ἐπρόκειτο νὰ
μιλήσουν γιὰ τὴν Ἀνάσταση, δὲν ὑ-
πῆρχε λόγος νὰ ἀνοίξουν τὸ στόμα
τους ἢ νὰ πιάσουν τὴν πέννα, τὸν «κά-
λαμον» στὸ χέρι.

Δὲν μπορεῖ, λοιπόν, νὰ γίνῃ σο-
βαρὴ ἀμφισβήτηση πῶς οἱ ἀφηγήσεις
γιὰ τὴν Ἀνάσταση εἶναι γνήσιο μέ-
ρος τοῦ περιεχομένου τῶν Εὐαγγελί-
ων εὐθύς ἀπὸ τὴν ἀρχή. Τὸ ζήτημα
εἶναι ἂν οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς εἶναι ἀ-
ληθινές.

Νομίζω, ὅτι, ἂν περιεχόμενο τῶν ἀ-
φηγήσεων δὲν ἦταν ἓνα θαῦμα, δὲν
θὰ ὑπῆρχε κανεὶς ποῦ νὰ εἶχε λόγο
νὰ ἀμφισβητήσει τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀ-
φηγήσεων αὐτῶν. Γιατὶ νὰ τὴν ἀμφι-
σβητήσει; Σὲ τί οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς
εἶναι λιγώτερο ἀξιοπίστες ἀπὸ ὅποι-
ανδήποτε ἄλλη ἱστορικὴ ἀφήγηση,
τούλάχιστο μέχρι τῆς ἐποχῆς ὅπου
ἡ τεχνικὴ πρόοδος παρέχει δυνατότη-
τες ἐλέγχου (π.χ. ἀνατρέχουμε στὶς
ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς κλπ.); Γιατὶ,
δηλαδή, πιστεύουμε σὲ τόσους καὶ
τόσους ἱστορικοὺς συγγραφεῖς καὶ δὲν
θὰ πιστέψουμε στοὺς Εὐαγγελιστάς;

Τὸ ζήτημα ὅμως δημιουργεῖται ἀ-
πὸ τὸ ὅτι οἱ ἀφηγήσεις αὐτὲς περι-
εχομένο τους ἔχουν ἓνα θαῦμα καὶ μά-
λιστα θαῦμα ἀναστάσεως ἐκ τῶν νε-
κρῶν, ὅποτε καταλαβαίνομε ἐκεῖνον
ποῦ λέει ἢ ἂν ἔθελετε τὰ ἐκατομμύρια
ἐκείνων ποῦ λένε, ὅτι «ἐγὼ, ἀπλοῦ-
στατα, δὲν πιστεύω στὰ θαύματα καὶ
ἐπομένως δὲν πιστεύω οὔτε στὶς ἀφη-
γήσεις τῶν Εὐαγγελίων γιὰ τὴν Ἀ-
νάσταση».

Ναί, ἀλλὰ ἐδῶ προβάλλει πάλι ἐ-
κεῖνο ποῦ λέμε πολλὰς φορὰς σὲ τού-
τη τὴν ἐργασία. Ὅτι δηλαδή δὲν ἀρ-
κεῖ νὰ λὲς τί δὲν πιστεύεις, ἀλλὰ καὶ
τί δέχεσαι στὴ θέση ἐκείνων ποῦ ἀ-
πορρίπτεις. Καὶ ἢ νὰ φέρεις ἀπόδει-
ξη (ἀλλὰ ἀπόδειξη) ἐκείνων ποῦ
δέχεσαι ἢ νὰ ὁμολογῆς πῶς αὐτὸ ποῦ
λές εἶναι ἀναπόδεικτο κι ὅτι καὶ σὺ
πιστεύεις, ἀπλοῦστατα, αὐτὰ ποῦ
λές, δὲν τὰ ξέρεις. Καὶ μπροστὰ
στὰ κείμενα ποῦ μιλοῦν γιὰ τὴν Ἀ-

νάσταση σὺ πὸς ἀρνεῖσαι νὰ τὰ πιστέψεις πρέπει νὰ κάνεις πιὸ συγκεκριμένο καὶ ὠρισμένο τί πιστεύεις γιὰ τὰ κείμενα αὐτά.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ ἀρνητοῦ θὰ εἶναι περίπου πὼς οἱ Εὐαγγελισταὶ ἐπλαγήθησαν. Ἐνόμισαν πὼς εἶδαν τὸν Χριστὸ ἀναστημένο καὶ αὐτὸ ἦταν ἀπλοῦστατα ἢ φαντασία τους. Αὐτὸ ἄλλωστε ἔχει λεχθῆ ὡς τώρα ἀναρίθμητες φορές.

Μπορεῖτε νὰ τὸ λέτε αὐτό, μὲ μιὰν ἄνωγαν προϋπόθεση: Ὅτι δὲν ἔχετε διαβάσει ποτὲ τις διηγήσεις γιὰ τὴν Ἀνάσταση μέσα στὰ Εὐαγγέλια. Διαβάστε τις καὶ πέστε στὴν συνείδησή σας ἂν εἶναι δυνατὸν οἱ διηγήσεις αὐτὲς νὰ εἶναι φαντασία. Αὐτὲς οἱ ἀφηγήσεις δὲν μιλοῦν γιὰ μιὰ στιγμιαία ἐμφάνιση πὸς νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ὑποθέσει πὼς πρόκειται γιὰ φαντασία. Ἰσα - ἴσα εἶναι τέτοιες πὸς ἀποκλείουν κάθε παρόμοια ὑπόθεση. Ὅσοι θέλουν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν ἀλήθεια αὐτῶν πὸς γράφουν τὰ Εὐαγγέλια γιὰ τὴν Ἀνάσταση, ἓνα μένει νὰ ποῦν: Ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ, ἀπλοῦστατα, ψεύδονται. Γιατί δὲν τὸ λένε αὐτό;

Γιατί... γιατί, μὰ τὰ εἶπαμε. Μιὰ κουβέντα εἶναι αὐτή, νὰ ποῦμε πὼς οἱ Εὐαγγελισταὶ «ἀπὸ κοινῆ συμφέροντος ὀρμώμενοι» ἐσκάρωσαν μιὰ τέτοια ψευδολογία καὶ μὲ τόσες λεπτομέρειες. Καὶ μὲ σκοπὸ ποιό; Νὰ γίνουν ἀποσυνάγωγοι, νὰ διωχθοῦν, νὰ ὑποστοῦν μαρτυρικὸ θάνατο γιὰ ἓνα ψέμα πὸς αὐτοὶ ἐσκάρωσαν. Ἐγώ, πάντως, δὲν μπορῶ νὰ τὸ πιστέψω αὐτό. Τὰ εἶπαμε καὶ παραπάνω.

Ἄλλος δυσκολεύεται νὰ δεχθῆ τὸ θαῦμα, ἐγὼ δυσκολεύομαι ἢ μάλλον μοῦ εἶναι ἀδύνατο, νὰ δεχθῶ τὸ ψέμα, ὅτι δηλαδὴ ἐδῶ ὑπάρχει ἓνα ψέμα. Ἄν κάτι εἶναι βέβαιο στὴ ζωὴ μου, εἶναι πὼς οἱ Εὐαγγελισταὶ ἦσαν ἐλικρινεῖς ἄνθρωποι. Λένε, βέβαια, πράγματα πὸς εἶναι ξένα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία μας, δηλαδὴ ἐμεῖς οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι δὲν βλέπομε τέτοια πράγματα, δὲν ἔχομε ἐμπειρία. Ἀλλὰ ἂν παραδεχθῶ πὼς οἱ Εὐαγγελισταὶ ψεύδονται θὰ πῶ πράγματα πὸς εἶναι ἀντίθετα στὴν ἐμπειρία μου. Γιατί, πὼς τὸ θέλετε, εἶναι ἀντίθετο στὴν ἐμπειρία μου σὰν κοινωνικοῦ ἀνθρώπου νὰ δεχθῶ ὅτι βρέθηκα ἄνθρωποι νὰ σκαρώσουν ἓνα τέτοιο ψέμα μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ ἔχουν τὴν εὐχαρίστηση νὰ ὑποστοῦν διωγμὸ ἢ ἐνδεχομένως μαρτυρικὸ θάνατο.

Τελειῶνω, γιατί δὲν βλέπω τί νόημα θὰ εἶχε νὰ συνεχίσω τὴ συζήτηση. Μὲ τὴν Ἀνάσταση ἐρχόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ διχάλα. Ἡ θὰ δεχθοῦμε τὴν Ἀνάσταση ἢ δὲν θὰ τὴν δεχθοῦμε. Ἐγὼ τὴ δέχομαι. Χωρὶς δυσκολία; Ὅχι! Μὲ πολλὴ δυσκολία, γιατί μοῦ λείπει ἢ διευκόλυνση ἀπὸ σύγχρονη παρόμοια ἐμπειρία. Ἀλλὰ, ἂν μοῦ ἦταν δύσκολο νὰ δεχθῶ τὴν Ἀνάσταση, μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ πιστέψω ὅσα λέγονται ἀπὸ ἐκείνους πὸς τὴν ἀρνοῦνται.

Α. Ν. ΤΣΙΡΙΝΤΑΝΗΣ

Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Α. Ν. Τσιριντάνη «Γιὰ μιὰ πορεία μὲ ἐπίγνωση», Ἐκδόσεις «Συζήτηση», Ἀθήνα 1975.

ΝΕΩΤΕΡΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΞΙΚΟΜΑΝΟΥΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο εξαρτημένος από τοξικές ουσίες άνθρωπος είναι ένας πολύπλευρα άρρωστος άνθρωπος και ως άρρωστο τόν αντιμετωπίζει ή Ιατρική. Η θεραπευτική μάλιστα αντιμετώπιση του πρέπει να εξειδικεύεται, όπως άλλωστε γίνεται με κάθε άρρώστια, όχι μόνον για κάθε ουσία, αλλά και σε κάθε άτομο, έφ' όσον ο καθένας αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση με τεράστια μάλιστα κενά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του, γεγονός τὸ ὁποῖο ἐπιπροσθέτει σοβαρά και δυσεπίλυτα προβλήματα.

Πολύ περισσότερο όταν, στο μέγιστο ποσοστό, πρόκειται για άτομα με τὴ νοστροπία «τῆς φυγῆς καὶ τοῦ περιθωρίου», τῆς «μεγάλῃς ἀρνήσεως», τῆς «ἀμφισβήτησης» τῶν πάντων καὶ κάθε παραδεγμένης τάξεως. Καὶ εἶναι δύσκολο νὰ ἐπαναφέρει κανεὶς τέτοιους ἀνθρώπους στὴν κοινωνία τὴν ὁποία προκαταβολικὰ ἔχουν ἀπορρίψει. Ὅπως ὁδηγοῦν δὲ, γιὰ ἄλλους αὐτοὺς, τὸ πρωταρχικὸ πρόβλημα εἶναι: α) ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ στερητικοῦ συνδρόμου καὶ β) ἡ σωματικὴ ἀπεξάρτηση καὶ ὁ ψυχολογικὸς ἀπεθισμὸς, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀπαιτεῖται μακροχρόνια προσπάθεια.

Τὰ τελευταῖα χρόνια πολλές ἀπὸ τὶς ἀπόψεις, σχετικὰ μὲ τὴν ἀφαίρεση ἢ στέρηση τῶν ναρκωτικῶν οὐσιῶν, ἔχουν ἀναθεωρηθεῖ μὲ ἕνα πνεῦμα εὐρύτερης κατανοήσεως τοῦ προβλήματος καὶ δὲν μὲνουν πλέον προσκολλημένοι οἱ κλινικοὶ γιατροὶ στὴν ἄποψη ὅτι «τὸ κλειστό» ἢ «στεγνὸ» σύστημα, δηλαδὴ ἡ πιαντελής στέρηση τῆς οὐσίας, θὰ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ γιὰ ἄλλους καὶ γιὰ κάθε περίπτωση τὴν πρῶτη ἐνέργεια πρὸς θεραπευτικὴ ἀντιμετώπιση τῶν εξαρτημένων ἀτόμων. Καὶ, κάτω ἀπὸ κατάλληλες συνθήκες, ἔχει ἐπιτευχθεῖ

ἐπιτυχὴς ἀφαίρεση τῶν ὀπιούχων, τῶν οἰνοπνευματωδῶν, τῶν θαρβιτουρικῶν κλπ., τῶν θενζοδιαζεπινῶν, χωρὶς τὸν ἐγκλεισμό σὲ εἰδικὰ ἰδρύματα καὶ μάλιστα σὲ σημαντικὸ ποσοστὸ ἀρρώστων, ὥστε νὰ ὑποδεικνύονται πλέον διάφορα μεικτὰ θεραπευτικὰ σχήματα ἀνάλογα μὲ τὴν κάθε περίπτωση.

Ἐνῶ, λοιπὸν, γιὰ ἄλλες περιπτώσεις ἡ ἀφαίρεση ἐπιτυγχάνεται εὐκολότερα καὶ γρηγορότερα ἐπὶ μιᾶς θάσεως ἐσωτερικῶν ἀσθενῶν, γιὰ ἄλλες ἐπιλέγεται ἡ παραμονὴ σὲ τόπους διαμονῆς στοὺς ὁποίους ἡ δυνατότητα προσαρτάσεως στὶς διάφορες οὐσίες μπορεῖ νὰ ἐλέγχεται καὶ, γιὰ ἄλλους, ἡ ἀντιμετώπιση γίνεται ἐπὶ ἐξωτερικῆς θάσεως. Τὸ σύνδρομο στέρησεως πάντως πρέπει νὰ τίθεται ὑπὸ ἄμεσο καὶ αὐστηρὸ ἔλεγχο καὶ νὰ προσφέρεται ἡ κατάλληλη θεραπευτικὴ ἀντιμετώπιση ὑπὸ ἄμεση ἐπιβλεψη γιὰ πλείστους ὁσους λόγους.

2. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΜΕ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ

Οἱ ἐνδείξεις γιὰ θεραπεία ποικίλλουν α) ἀνάλογα μὲ τὶς οὐσίες ποὺ ἔχουν χρησιμοποιοθεῖ, β) ἀνάλογα μὲ τὴν κατάσταση ὑγείας τῶν ἀτόμων καὶ γ) ἀνάλογα μὲ τοὺς παράγοντες τοὺς κοινωνικοὺς καὶ ἐκείνους ἀπὸ τὴν καλλιέργεια τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι καθορίζουν τὴν ἰδιαιτερότητα τῆς χρήσεως γιὰ κάθε περίπτωση.

Σὲ ὑγιεῖς, κατὰ τὰ ἄλλα, ἀνθρώπους, ἐξαρτημένους ἀπὸ τὰ ναρκωτικά, ἀκόμη καὶ ἡ ἀπότομη καὶ πιαντελής στέρηση τῆς οὐσίας δὲν εἶναι ὅπως ὁδηγοῦν ἐπικίνδυνη, ὁμως ἡ τέτοια θεραπευτικὴ ἀντιμετώπιση δὲν εἶναι δικαιολογημένη πάντοτε ἀπὸ ἱατρικῆς, ἠθικῆς ἢ νομι-

κῆς ἀπόψεως, ἐπειδὴ, α) ὑπάρχει ἕνα τρομερὸ σύνδρομο στερήσεως σὲ περιπτώσεις μεγάλου βαθμοῦ ἐξαρτήσεως ἀπὸ τὰ ὀπιούχα, β) ἡ ἀπότομη διακοπή τῶν γενικῶν κατασταλτικῶν τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, τὰ ὁποῖα ἐλαμβάνοντο σὲ μεγάλες δόσεις καὶ ἐπιμακρὸ χρονικὸ διάστημα μπορεῖ νὰ ἀποβεῖ θανατηφόρα καὶ γ) τὸ τρομῶδες παραλήρημα, ἀπὸ τὴν ἀπότομη διακοπή τοῦ οἰνοπνεύματος, ἐνέχει κάποιον κίνδυνο θανατηφόρας ἐκθάσεως.

Στοὺς ἀρρώστους, ὅπως εἶναι εὐρύτερα παραδεκτὸ πλέον, θὰ πρέπει νὰ χορηγοῦνται ἐπαρκεῖς ποσότητες ὁποιασδήποτε οὐσίας εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴν καταστολὴ θαρέος συνδρόμου στερήσεως τῆς ὁποίας, ἀκολούθως, οἱ δόσεις θὰ μειώνονται βαθμιαίως, στὰ πλαίσια τοῦ ἐπιλεγομένου ὡς τοῦ καταλληλοτέρου γιὰ τὴν κάθε συγκεκριμένη περίπτωση προγράμματος.

Γιὰ ὅλες σχεδὸν τὶς ναρκωτικὲς οὐσίες ὑπάρχουν πλέον τὰ κατάλληλα ὑποκατάστατα μὲ τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν ἀπεξάρτηση, τὰ συμπτώματα τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ναρκωτικῶν οὐσιῶν εἶναι ὑποφερτὰ καὶ γίνονται καλύτερα ἀνεκτά.

3. 1. ΑΦΑΙΡΕΣΗ - ΑΠΟΣΥΡΣΗ - ΣΤΕΡΗΣΗ ΟΠΙΟΥΧΩΝ

Οἱ περισσότεροι τῶν ἀρρώστων, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν πολὺ θραδεία βαθμιαία ἐλάττωσι τῶν δόσεων, παρουσιάζουν κάποια συμπτώματα τοῦ συνδρόμου στερήσεως. Εἶναι πιθανό, θεθαίως, νὰ συνεχισθεῖ ἡ χορήγηση τῆς οὐσίας τὴν ὁποίαν ὁ ἀρρώστος χρησιμοποιοῖ (ἠρωίνη, μορφίνη, πεθιδίνη κλπ.) καὶ ἀπλῶς νὰ μειώνεται ἡ δόση ἐπὶ μίᾳ περιόδῳ μερικῶν ἡμερῶν. Ὅμως ἡ μεθαδόνη εἶναι ἀπολύτως κατάλληλη πρὸς καταστολὴ τῶν συμπτωμάτων τῆς στερήσεως καὶ μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσει ὁποιαδήποτε φυσικὴ ἢ συνθετικὴ οὐσία τῆς ομάδας τῶν ὀπιούχων ἀναλγητικῶν πού σήμερα εἶναι σὲ χρῆση. Ἡ μεθαδόνη δεσμεύεται κατὰ 85—90% ἀπὸ τὶς πρωτεῖνες τοῦ πλάσματος καὶ τῶν διαφόρων ἰσθῶν, μεταξὺ τῶν ὀ-

πῶν καὶ ὁ ἐγκέφαλος, στὸν ὁποῖο τὸ μέγιστο τῆς συγκεντρώσεως φθάνει μέσα σὲ 1—2 ὥρες ὕστερα ἀπὸ ὑποδόρεια ἢ ἐνδομυϊκὴ χορήγηση, καὶ ὁ χρόνος «ἡμισείας ζωῆς» τῆς εἶναι 1—1,5 ἡμέρες. Ἀθροίζεται, ὕστερα ἀπὸ τὶς ἐπανειλημμένες χορηγήσεις βαθμιαίως στοὺς διαφόρους ἰσθούς, ἐνῶ ἀντοχὴ ἀναπτύσσεται βραδύτερα ἀπὸ ὅ,τι μὲ τὴν μορφίνη, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν περισσότερη παρατεταμένη δράση ὥστε νὰ μποροῦν νὰ μειώνονται οἱ δόσεις καὶ νὰ χορηγοῦνται κατὰ ἀραιότερα χρονικὰ διαστήματα, ἐνῶ τὸ σύνδρομο στερήσεως εἶναι ἡπιότερο ἀλλὰ καὶ περισσότερο παρατεταμένο.

Μὲ τὴ μεθαδόνη, ὡς ὑποκατάστατο, ἐπὶ μίᾳ θάσεως ἐσωτερικῶν ἀσθενῶν πού ἀποτελεῖ μίᾳ πάγια τεχνικὴ σήμερα, τὰ στερητικὰ συμπτώματα σπανίως εἶναι χειρότερα ἀπὸ ἐκεῖνα μίᾳ ἡπίας μορφῆς ἐνὸς συνδρόμου «ἰνφλουέντζας».

Ἡ δόση τῆς μεθαδόνης ποικίλλει ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ τῆς σωματικῆς ἐξαρτήσεως καὶ τὴν κατάστασι τῆς ὑγείας τοῦ ἀρρώστου. Συνήθως 1 χιλ.γρ. μεθαδόνης μπορεῖ νὰ δίδεται γιὰ ὑποκατάστασι 2 χιλ. γρ. ἠρωίνης, 4 χιλ. γρ. μορφίνης ἢ 20 χιλ.γρ. πεθιδίνης. Ὁ ἀσθεὴς τίθεται ὑπὸ παρακολούθησι καὶ ἐὰν ἐκδηλωθοῦν ἀξιολόγητα συμπτώματα στερήσεως, χορηγεῖται μίᾳ ἀρχικῆ δόσι μεθαδόνης, ἢ ὁποῖα σπανίως χρειάζεται νὰ ὑπερβεῖ τὰ 15—20 χιλ.γρ. Σπανίως, ἐπίσης, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ χορηγηθοῦν περισσότερα ἀπὸ 80 χιλ.γρ. ἐντὸς τῶν πρώτων 24 ὥρῶν. Μετὰ πακολούθησι ἐπὶ 24—36 ὥρες μὲ τὴν ἀνωτέρω μεθοδολογίᾳ, μπορεῖ νὰ ἀρχίσει ἡ προοδευτικὴ μείωσι.

Ἐμπειρικῶς, ἔχει θερεθῆ ὅτι ἡ καθημερινὴ μείωσι κατὰ 10—20% τῆς ὀλικῆς ἡμερησίας δόσεως τοῦ ναρκωτικοῦ, γίνεται καλὰ ἀνεκτὴ καὶ προκαλεῖ ἐλαφρὲς στενοχωρίες.

Ἡ μεθαδόνη θὰ μποροῦσε νὰ δίνεται μόνο ἀπὸ τὸ στόμα καὶ δὲν θὰ ἐχρειάζετο νὰ χορηγεῖται συχνότερα ἀπὸ δύο φορές τὴν ἡμέρα, ἐὰν ὁ ἀρρώστος δὲν κάνει ἐμετό. Στὸ πλεῖστο τῶν ἀρρώ-

στων ή απόσυρση τών οπιούχων μορφίνης, ήρωίνης, πεθιδίνης μπορεί να ολοκληρωθεί σε λιγότερο από 20 ήμέρες.

Πολλοί πρώην ήρωινομανείς, που λαμβάνουν ως ουσία συντηρήσεως τη μεθαδόνη, είναι σε θέση να υποβληθούν στη βαθμιαία πλήρη απόσυρση της μεθαδόνης επί θάσεως περιπατητικού άσθενούς. Άρκετοι από αυτούς είναι ικανοί να υποφέρουν τις άνησυχίες, την άναστατάωση και τις ψυχολογικές δυσκολίες και να ολοκληρώσουν τη διαδικασία της άποσύρσεως χωρίς να υποτροπιάσουν. "Άλλοι, ολοκληρώνουν την άπόσυρση αλλά υποτροπιάζουν άργότερα και γι' αυτό προτιμούν να άναστέλλουν την άπόσυρση της μεθαδόνης και να παραμείνουν σε δόσεις συντηρήσεως με τη μεθαδόνη. "Όλο και περισσότεροι, πάντως, με τη βαθμιαία και προοδευτική μείωση τών δόσεων, έχουν πιθανότητες να έπιτυγχανουν την άπαλλαγή τους από τις ουσίες επί έξωνοσοκομειακής (έξωϊδρυματικής) ή περιπατητικής θάσεως.

Μεταξύ τών συμπτωμάτων τα όποια παραμένουν για περίοδο άρκετών μηνών, μετά την άπόσυρση της ουσίας, είναι ή άϋπνία, εύερεθιστότητα, άνησυχία, άδυναμία, πόνος, εύκολη κόπωση, πρόωρη έκσπερμάτωση και γαστρεντερική υπερκινητικότητα. Δέν πρέπει να παραγνωρίζεται έπίσης ότι ή κατάχρηση της μεθαδόνης, ή όποια άλλωστε άποτελεί έκτροπή από την θεραπευτική τακτική, παρουσιάζει έκδηλώσεις συγκρίσιμες προς έκείνες της μορφίνης, άν και σημαντικά ήπιότερες. Μερικοί, έπίσης, παρουσιάζουν δυσκολίες άνοχής τών άνωμαλιών από την θραδεία άπόσυρση της μεθαδόνης και ζητούν να άπαλλαγούν από αυτήν γρηγορότερα.

Στην πράξη, τα πλείστα τών προγραμμάτων θεραπείας στις Η.Π.Α. έπιτρέπουν στους άσθενείς να παίρνουν και κάποια ποσότητα ουσίας για το σπύτι. Αυτό δημιούργησε κάποια προβλήματα και προς άποφυγή παρανόμου διακινήσεως της μεθαδόνης άναζητήθηκαν ουσίες μαικροτέρας διαρκείας. Τέτοια είναι ή «μεθαδόλη» (methadyl a-

cetate), ή όποια καταστέλλει το σύνδρομο στερήσεως τών οπιούχων επί διάστημα μέχρι 72 άκόμη και 96 ώρων, με μιά και μόνη δόση από το στόμα, όποτε όλες οι δόσεις πλέον θα μπορούν να χορηγούνται υπό άμεση έπίβλεψη, έφ' όσον ή λήψη θα περιορίζεται σε 3 φορές μόνον την έβδομάδα και δέν θα χρειάζεται ή παραχώρηση δόσεων και για το σπύτι, πράγμα το όποιο, όχι σπάνια, κατέληγε σε ικαταχρήσεις.

3. 2. ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΛΤΙΚΩΝ ΤΟΥ ΚΝΣ (Βαρβιτουρικά κλπ.)

Η άπότομη διακοπή τών κατασταλτικών αυτών ουσιών του κεντρικού νευρικού συστήματος (ΚΝΣ) που έλαμβάνοντο σε μεγάλες δόσεις και επί μακρό χρονικό διάστημα, δέν είναι πάντοτε άσφαλής και μπορεί να άποβεί θανατηφόρα.

Άπό κάποιους γιατρούς, εύρωπαϊκών κυρίως χωρών, θεωρείται ως προτιμότερη ή άπότομη στέρηση ή άφαίρεση τών τέτοιων ουσιών, και χορηγούνται κατευναστικά μόνον εάν έμφανισθεί παραλήρημα ή εάν ο άρρωστος παρουσιάσει περισσότερες από μιά κρίσεις. Άπό άλλους γιατρούς, ιδίως σε χώρες όπου σε μεγάλο ποσοστό γίνεται κατάχρηση τών θραχείας διαρκείας δράσεως θραβιτουρικών (π.χ. ΗΠΑ), ή άπότομη διακοπή δέν θεωρείται άσφαλής τεχνική και χρησιμοποιείται ή χορήγηση ενός καταλλήλου γενικού κατασταλτικού του ΚΝΣ προτού να έμφανισθούν τα μείζονα συμπτώματα του στερητικού συνδρόμου.

Η πεντοβαρβιτάλη από του στόματος μπορεί να χορηγηθεί ως υποκατάστατο για όποιαδήποτε ουσία της ομάδας τών θραβιτουρικών. Οι περισσότεροι άρρωστοι χρειάζονται 0,2—0,4 γραμ. κάθε 6 ώρες, αλλά μερικοί μπορεί να χρειάζονται μεγαλύτερες δόσεις. "Όταν έπιτευχθεί το έπίπεδο σταθεροποίησης και παραμείνει το άτομο σ' αυτό για 1—2 ήμέρες, ή προοδευτική άπόσυρση της ουσίας μπορεί πλέον να άρχισει. Η κλινική πείρα έδειξε ότι οι

πλείστοι τῶν ἄρρώστων μποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν μειώσεις κατὰ 0,1 γραμμ. πεντοθαρβιτάλης τὴν ἡμέρα, χωρὶς ἀξιόλογη στενωχώρα. Μὲ τὴ χρησιμοποίησιν τῆς τεχνικῆς τῆς ὑποκαταστάσεως μὲ πεντοθαρβιτάλη, ἡ ἀπόσυρση μπορεῖ νὰ διαρκέσῃ ἀπὸ 10 ἡμέρες μέχρι 3 ἑβδομάδες.

Γιὰ τὶς βενζοδιαζεπίνες, τὸ μόνον ποῦ χρειάζεται εἶναι νὰ ἐλαττώνονται προοδευτικὰ οἱ δόσεις τους γιὰ μιὰ περίοδο ἄρκετῶν ἑβδομάδων.

3. 3. ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΤΟΥ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Τὸ ἴδιο τὸ οἰνόπνευμα εἶναι ἀποτελεσματικὸ γιὰ τὴν καταστολὴ τοῦ συνδρόμου στερήσεως τοῦ οἰνόπνευματος. Ὅμως, ἡ θραχεία διάρκεια δράσεως καὶ τὸ μικρὸ φάσμα ἀσφαλείας τὸ καθιστοῦν ἀνεπαρκῆς θεραπευτικὸ μέσο.

Στὴν πράξιν, τὸ οἰνόπνευμα διακόπτεται ἀποτόμως καὶ ἀντ' αὐτοῦ χορηγοῦνται παράγοντες μακροτέρας διάρκειας δράσεως ἀπὸ αὐτὸ (π.χ. πεντοθαρβιτάλη, φαινοθαρβιτάλη, ἔνυδρος χλωρόλη, παραλδεΐδη, διάφορες βενζοδιαζεπίνες) τόσο γιὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ συνδρόμου στερήσεως ὅσο καὶ γιὰ τὴν καταστολὴ του σὲ περίπτωσιν ποῦ ἐκδηλωθεῖ.

Ἐπειδὴ μάλιστα δὲν γνωρίζει κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων ποιοὶ ἄρρωστοι εἶναι μόνον ἠπίως σωματικῶς ἐξαρτημένοι καὶ ποιοὶ θὰ ἀναπτύξουν τρομῶδες παραλήρημα, ἐφ' ὅσον τὸ τρομῶδες παραλήρημα ἐνέχει πάντοτε κάποιον κίνδυνον μιᾶς θανατηφόρας ἐκθάσεως, τὸ ὀρθὸ εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζονται ὅλες οἱ περιπτώσεις, ἐκτὸς τῶν ἐλαφρῶν, μὲ τοὺς παράγοντες αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἤδη ἀναφερθεῖ. Ἡ μακρὰ διάρκεια δράσεως καὶ ἡ θραχεία ἐξουδετέρωσις καὶ ἀποβολὴ τῶν περισσοτέρων βενζοδιαζεπινῶν, κάνει τὴν χρῆσιν τους στὴν θεραπεία τῆς σωματικῆς ἐξαρτήσεως στὸ οἰνόπνευμα ἀνάλογη μὲ ἐκείνη τῆς χρήσεως τῆς μεθαδόνης, στὴν θεραπεία τῆς σωματικῆς ἐξαρτήσεως στὰ ὀπιοῦχα.

Ἡ καταστολὴ τοῦ συνδρόμου τῆς στε-

ρήσεως τοῦ ἄλκοολ συχνὰ χρειάζεται 0,6—1,2 γραμμ. πεντοθαρβιτάλης ἢ 40—80 κ. ἐκ. παραλδεΐδης ἢ 300—500 χιλ. γρ. χλωροδιαζεποξιδης τὴν ἡμέρα. Ἡ γενικὴ τεχνικὴ εἶναι ἡ ἴδια μὲ ἐκείνη ποῦ ἐφαρμόζεται γιὰ τὴν σωματικὴ ἀπεξάρτησιν ἀπὸ τὰ θαρβιτουρικά. Ἡ χλωροδιαζεποξιδη, ἡ διαζεπάμη, ἡ φλουραζεπάμη, εἶναι τὰ περισσότερο εὐρέως χρησιμοποιούμενα σήμερα, γιὰ τὴν ἀπόσυρση.

3. 4. Η ΑΠΟΣΥΡΣΗ ΣΕ ΜΕΙΚΤΕΣ ΕΞΑΡΤΗΣΕΙΣ

Ἄν καὶ ἡ ἀπότομη ἀφαίρεσις τῶν «ψυχοειδουλιακῶν» (δηλαδὴ τῶν παραισθησιογόνων), ἢ τῶν συμπαθητικομιμητικῶν (δηλαδὴ τῶν οὐσιῶν τῆς ομάδας τῆς ἀμφεταμίνης καὶ τῆς κοκαΐνης), ὅπως καὶ τοῦ καπνοῦ, δὲν προκαλεῖ σύνδρομα τὰ ὁποῖα χρειάζονται ὀπωσδήποτε ἱατρικὴν θεραπείαν, αὐτὰ τὰ σύνδρομα προκαλοῦν πράγματι δυσάρεστες σωματικὰς καὶ ψυχολογικὰς διαταραχάς, οἱ ὁποῖες μπορεῖ νὰ συμβάλουν σὲ ὑποτροπές. Σὲ τέτοιες περιπτώσεις ἔχουν ὑποδειχθεῖ τὰ τρικυκλικὰ ἀντικαταθλιπτικά.

4. ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στὴν πατρίδα μας, ἐπισημῶς καὶ διὰ νόμου ὀρίζονται γιὰ τὴν σωματικὴν ἀπεξάρτησιν ἐκείνα τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζονται στὴ Ντακοῦ Πεντέλης, μὲ τὸ «ξηρὸ» ἢ τὸ «στεγνὸ» σύστημα δηλαδὴ τῆς στερήσεως κάθε εἶδους οὐσίας, χωρὶς ὑποκατάστατα. Ἡ ἀναφερομένη ἐπιτυχία τοῦ συστήματος γιὰ τὸ σύνδρομον στερήσεως εἶναι πολὺ μικρὴ, μόλις 5% ἐνῶ σ' ἄλλες χώρες τὰ ποσοστὰ εἶναι σημαντικῶς ὑψηλότερα. Ἡ ψυχολογικὴ ἀπεξάρτησις ἢ ὁποῖα συντελεῖται στὴν «Ἰθάκη» τῆς Σίνδου ἀπέδωσε, τουλάχιστον μέχρι τώρα, μᾶλλον πενιχρὰ ἐν τῷ συνόλῳ ἀποτελέσματα. Πρόσφατα δέ, τὸν Μάϊο τοῦ 1988, κατὰ τὴν Πανελληνίαν Συνδιάσκεψιν κατὰ τῶν Ναρκωτικῶν, καὶ θάσει στοιχείων ἀπὸ τὴν «Ἰθάκη» ἀνακοινώθηκε ὅτι προσήλθαν 180 ἄτομα καὶ ἀποκαταστάθηκαν οἱ 40 ἀπὸ αὐτοὺς. Τὰ ἴδια αὐτὰ νούμερα (γιὰ

την ακρίβεια, 180 και 45 αντίστοιχως), δόθηκαν και στις 29 Ιανουαρίου του 1989, κατά τόν απολογισμό του 1988 του έργου της «Ιθάκης» από τόν ίδιο τόν Διευθυντή του Κ.Ε.Θ.Ε.Α. (κ. Φοίβο Ζαφειρίδη) για τó σύνολο του χρόνου λειτουργίας του Κέντρου από τής ιδρύσεώς του. Πράγμα τó όποιο σημαίνει ότι στη χώρα μας οι υπάρχουσες δυνατότητες για «θεραπευτική αποκατάσταση», όπως και τά αποτελέσματα, βρίσκονται στο χαμηλό επίπεδο αποδόσεως, κάτω του 0,05% τών ναρκωμανών, ενώ οι 180 προσελθόντες στα «θεραπευτικά προγράμματα», τώρα πλέον αντιπροσωπεύουν κάτι ακόμη πιο λίγο από τó 0,25 του αριθμού τών τοξικομανών στη χώρα μας, πού τόν Μάιο του 1988 υπολογιζόταν σε 70.000 ενώ τώρα θεωρείται ότι έχουν ξεπεράσει τις 100.000, και τó σημαντικότερο, τó 99,5% τών ναρκωμανών δέν προσήλθαν στα προγράμματα αυτά!

Για τά φτωχά αυτά αποτελέσματα σ' ένα σημαντικό βαθμό, ή ευθύνη βαρύνει τήν παράγραφο 2 του άρθρου 7 του Ν. 1729/87 περί ναρκωτικών. Και νά γιατί:

Άρθρο 7 του ν. 1729/87. Κατάχρηση Ιδιότητας γιατρών και φαρμακοποιών.

Παρ. 2(*). Μ' αυτήν θεσμοθετείται ή θεραπευτική αντιμετώπιση του σωματικού στερητικού συνδρόμου, και μάλι-

* Άρθρο 7, παρ. 2: Άπαγορεύεται ή χορήγηση από όποιονδήποτε ναρκωτικών ουσιών για τήν υποκατάσταση τής εξάρτησης. Με απόφαση του Ύπουργού Ύγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, πού έκδιδεται ύστερα από αιτιολογημένη γνώμη του Κ.Ε.Σ.Υ. και του Κεντρικού Συμβουλίου Ύγείας και δημοσιεύεται στην Έφημερίδα τής Κυβερνήσεως, όρίζονται οι προϋποθέσεις, ή μέθοδος και ή διαδικασία αντιμετώπισης του σωματικού στερητικού συνδρόμου. Όποιος χορηγεί ναρκωτικές ουσίες για τήν υποκατάσταση τής εξάρτησης ή για τήν αντιμετώπιση του σωματικού στερητικού συνδρόμου χωρίς να συντρέχουν οι όροι τής παραπάνω ύπουργικής απόφασης τιμωρείται με τις ποινές του άρθρου 5.

στα με εισηγήσεις όχι από Ιατρούς - ειδικούς επιστήμονες, αλλά από πολιτικά όργανα και με πρόσωπα εξαρτώμενα άμέσως ή έμμέσως από τήν Πολιτεία. Πρόσωπα δηλαδή τά όποια ελαχίστη ή ούδενία σχέση έχουν με τήν Ιατρική. Επιλέγεται και νομοθετείται μια και μόνη θεραπευτική άγωγή και άπορρίπτονται όλες οι άλλες, ακόμη και όταν εφαρμόζονται άλλοι και άποδίδουν, μόνες ή σε συνδυασμούς, πολύ περισσότερα. Θά άποτελεί δέ, μάλλον, μέριμνα και προνόμιο του Κράτους — με άποκλεισμό τής ιδιωτικής πρωτοβουλίας και τών εκτός Ε.Σ.Υ. γιατρών. Άπακλείεται, επί πλέον, ή παγκοσμίως παραδεκτή θεραπεία δι' υποκαταστάσεως με ελαφρότερα ναρκωτικά τόσο πού, «όποιος χορηγεί ναρκωτικές ουσίες για τήν υποκατάσταση τής εξάρτησης ή για τήν αντιμετώπιση του στερητικού συνδρόμου» τιμωρείται όπως και οι έμποροι ναρκωτικών, με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα έτων και χρηματική ποινή 100.000 — 100.000.000 δραχμών, εάν δέν συντρέχουν οι όροι τής σχετικής ύπουργικής απόφασεως (ύστερα από γνώμη του Κεντρικού Συμβουλίου, τó όποιο άπαρτίζεται από εκπροσώπους «συναρμοδίων Ύπουργείων» και του Κεντρικού Συμβουλίου Ύγείας, τó όποιο συμπεριλαμβάνει μεν γιατρούς άλλα και αυτούς σε μειοψηφία, χωρίς και νά είναι ειδικοί περι τó θέμα). Όπως δήποτε ή καθέρωση ενός και μόνου θεραπευτικού σχήματος με νόμο και για όλες τις περιπτώσεις, άποτελεί, χωρίς άμφιβολία «παγκόσμια πρωτοτυπία», κατά τόν Κουτσελίνη, Καθηγητή Ύατροδικαστικής Τοξικολογίας.

Άγνοείται δέ παντελώς από τόν νόμο ότι κάθε άρρωστος παρουσιάζει τήν δική του ξεχωριστή νοσολογική όντότητα, και πολύ περισσότερο ό τοξικομανής του όποιου ή ιδιάζουσα προσωπικότητα παρουσιάζει και πολλές ιδιαιτερότητες.

Είναι ένδιαφέρον τó ότι, κατά τή συζήτηση του Ν/Σ, τότε, στη Βουλή, έπειδή όλες οι πλευρές, ακόμη και κυβερνητικοί βουλευτές, ζήτησαν τήν ά-

πάλειψη της αντιεπιστημονικής αυτής παραγράφου, ό τότε Υπουργός Προνοίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (κ. Μαγκάκης) δέχθηκε τό αίτημα, λέγοντας ότι, ό ίδιος και ό Υπουργός Δικαιοσύνης (κ. Βερυβάκης τότε) «είχαν τις ίδιες αντιδράσεις πού είχαν και πολλοί άλλοι Βουλευτές» και ότι «πρόκειται για μιá ασυνήθη διάταξη πού θέλει νά θέσει κάτω από τόν έλεγχο ένός νομικού μηχανισμού τήν Ιατρική Θεραπεία».

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Γιά όλους αυτούς τούς λόγους, αλλά και για νά μήν επιχαίρουν όλοι εκείνοι οί όποιοι έχουν συμφέρον νά αποτύχει ή «Νταού Πεντέλης» και ή «Ίθάκη», και νά μήν απογοητεύονται όλοι εκείνοι πού στήριξαν τις έλπίδες τους σ' αυτές για νά γλυτώσουν από τήν «κατάρα» τών ναρκωτικών, προκύπτει ή ανάγκη όχι άπλώς νά αυξηθούν σέ αριθμό τά τέτοια Κέντρα, αλλά και νά καταστούν άποτελεσματικότερα. Προς τήν κατεύθυνση αυτή κάποια βήματα διαφαίνονται, σύμφωνα με τόν άπολογισμό και τις προοπτικές του ΚΕ.ΘΕ.Α. για τή «νέα περίοδο λειτουργίας του, από τις άρχές του 1988».

Είναι ανάγκη όμως νά γίνει και μιá γενική αναθεώρηση τών εφαρμοζομένων θεραπευτικών προγραμμάτων, και νά ισχύσουν όλα εκείνα τά όποια ύπαγορεύει ή Ιατρική έπιστήμη, με ευρύτητα μάλιστα πνεύματος και έλευθερία του γιατρού, ώστε νά επιλέγει τήν πλέον κατάλληλη θεραπευτική τακτική για κάθε περίπτωση και τή μεθοδολογία στή χρήση τών θεραπευτικών μέσων, εκείνη τήν όποία συνιστούν τά νεώτερα έπιστημονικά δεδομένα, όπως άλλωστε ισχύει και για κάθε άλλη άρρώστια.

Με τις υπάρχουσες έπιστημονικές δυνατότητες θά άρκοισε ένας μικρός αριθμός κέντρων αντιμετώπισης του στερητικού συνδρόμου, είτε προληπτικά θάσει προγράμματος, είτε με τήν έννοια τής εισαγωγής λόγω έπείγοντος, για πρώτες βοήθειες (πράγμα τό όποιο σήμερα δέν ύπάρχει). Τό τερά-

στιο πρόβλημα του ψυχολογικού άπεθισμού θά έπαιρνε άλλη μορφή και ένας μικρός μόνον αριθμός συγκροτημάτων, σαν τήν «Ίθάκη» στή Σίνδο, θά ήταν πλέον έπαρκής. Τό σπουδαιότερο: οί νέοι θά προσήρχοντο περισσότερο πρόθυμοι, σέ μιá θεραπεία τήν όποία θά τήν άντέχουν και θά τήν άνέχονται, με σχετική άνεση, χωρίς τό φρικτό και επικίνδυνο, άκόμη και για τήν ίδια τους τή ζωή, σύνδρομο στερήσεως. Η άπεξάρτηση και ή προσδευτική άφαίρεση τών ουσιών θά ήταν ευχερέστερη, με όλίγες και έλαφρές σωματικές συνέπειες, σαν νά έπρόκειτο για μιá κάποια ύποφερτη άδιαθεσία, και τά άπώτερα άποτελέσματα περισσότερο άσφαλή. Έπι πλέον, θά εξάλειφε και τήν άπειλή για τό AIDS από τις μολυσμένες σύριγγες.

Επιθάλεται, έπομένως, νά γίνει ή αναθεώρηση τής παραγράφου 2 του άρθρου 7 του Ν. 1729/87, όταν τόσο ευνοϊκές προοπτικές ξανοίγονται, όπως και ή ανασύσταξη τών προσαθειών, ώστε νά αποθούν περισσότερο καρποφόρες.

Τέλος, ως έπαναλάβουμε ό,τι έχομε παλαιότερα γράψει στο Περιοδικό αυτό. "Ότι για μιá τόσο δυσκολοθεραπευτή άρρώστια άποκτά μεγαλύτερη σημασία ή ρήση... «τό προλαμβάνειν προτιμότερο του θεραπεύειν». Και ότι οί νέοι πού έχουν θέσει στή ζωή τους στόχος ύψηλούς και σέβονται και έμφορούνται από τις πνευματικές άξίες για τις όποιες και τό Περιοδικό αυτό άγωνίζεται, τέτοιοι νέοι δέν κινδυνεύουν από τά ναρκωτικά.

Άνάγκη, λοιπόν, νά κινητοποιηθεί ή κοινωνία όλόκληρη, σέ μιá πανστρατιά, ώστε νά δημιουργηθεί με τέτοιους νέους ένα τεύχος άδιαπέραστο κατά τών ναρκωτικών.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Έπικ. Καθηγητής τής Ίατρικής

Βιβλιογραφία. Άθαν. Β. Άβραμίδης: "Η θεραπευτική αντιμετώπιση του έξαρτημένου από τά ναρκωτικά άτομου: «Ίατρική» 54:1, 1989, όπου γίνεται έκτεταμένη «άνασκόπηση» με βιβλιογραφική τεκμηρίωση.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ;

Θέμα που συζητείται ευρύτατα στην Κύπρο είναι η ίδρυση Κυπριακού Πανεπιστημίου. Και το θέμα αυτό, που θα το θεωρούσε κανείς τοπικό, άποκτά πανελλήνια έθνική σημασία, γιατί αφορά το ζωτικό πρόβλημα της ανώτατης παιδείας σε μιά περιοχή του Έλληνισμού.

Η απόφαση για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κύπρο πάρθηκε πριν μερικά χρόνια από τη Βουλή των Αντιπροσώπων, δηλαδή την Κυπριακή Βουλή. Η πρώτη ιδέα ρίφθηκε στα πρώτα χρόνια μετά την άνακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, γύρω στα 1962-63, πριν δηλαδή από την πρώτη Έλληνοτουρκική ρήξη και την εφαρμογή των διχοτομικών σχεδίων. Η ιδέα αυτή, όμως, δεν είχε συνέχεια.

Σύμφωνα με την απόφαση της Βουλής των Αντιπροσώπων, κατετέθη από την κυβέρνηση σχετικό νομοσχέδιο τον Δεκέμβριο του 1988, ύστερα από εισήγηση οργανωτικής επιτροπής. Η έναρξη της λειτουργίας του Πανεπιστημίου τοποθετείται, τιμηματικά, από το άκαδημαϊκό έτος 1990-91.

Ασχολούμενοι, στο άρθρο αυτό, με το θέμα του Πανεπιστημίου στην Κύπρο, σπεύδουμε από την αρχή να δηλώσουμε ότι *αντιτιθέμεθα απολύτως* στην ιδέα της ιδρύσεώς του. Και αυτό για λόγους βασικά έθνικούς και, συνακόλουθα, για την ανάγκη ή παιδεία στην Κύπρο (κατωτέρα, μέση, αλλά και ανωτάτη) να έχει έλληνοκεντρικό χαρακτήρα, πράγμα που είναι άμφισβητο αν θα εξασφαλισθεί με την ίδρυση ενός τέτοιου Πανεπιστημίου.

Οι απόψεις μας αυτές, που διατυπώθηκαν κατά καιρούς —όχι όμως έξαντλητικά— στον κυπριακό, αλλά και στον έλλαδικό τύπο, συνάδουν προς την όλη τοποθέτησή μας στο κυπριακό ζήτημα (βλ. Δ. Α. Χριστοφίδη: «Το

Κυπριακό — Στόχοι και Προοπτικές», Περιοδικό «Α κ τ ι ν ε ς», τεύχος 487, Ιανουάριος 1988, σελ. 9-11). Για να μη επαναλαμβάνουμε τα ίδια πράγματα, θεωρούμε το Κυπριακό ως θέμα αυτοδιαθέσεως, που εξετράπη με την υπόθαλψη του τουρκικού φανατισμού και της διχοτομικής πολιτικής και άποκορυφώθηκε με την ξενική εισβολή και την κατάληψη τμήματος της ανεξάρτητης Κυπριακής Δημοκρατίας. Η ίδρυση, συνεπώς, Πανεπιστημίου στην Κύπρο αντιστρατεύεται με την άποψη ότι, και στην περίπτωση που θα βρεθεί λύση στο σημερινό αδιέξοδο (με την ίδρυση Ομόσπονδου Κυπριακού Κράτους), ή λύση αυτή θα είναι προσωρινή. Οι κάτοικοι της Κύπρου (Έλληνες και Τουρκοί) μπορούν θέβαια και επιβάλλεται να διατηρούν την έθνική τους συνείδηση, έλληνική ή τουρκική, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να ενθαρρύνεται ή ύπαρξη μιάς δήθεν «κυπριακής εθνότητας». Άλλο θέμα ή δημιουργία ενός ενιαίου Ομόσπονδου Κράτους για λόγους πρακτικούς (modus vivendi).

Η παιδεία στην Κύπρο πρέπει να είναι πάντα προσανατολισμένη στον γενικότερο έλληνοικό χώρο, ιδιαίτερα δε στον έλλαδικό, και να ταυτίζεται με την έθνική και ανθρωπιστική παιδεία που ισχύει στην Ελλάδα (και που κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα, άρθρο 16, παράγρ. 2). Κι αυτό ανεξάρτητα αν, κατά περίοδοι —όπως και τη σημερινή— ή έλληνική παιδεία (κατωτέρα, μέση και ανωτάτη) περνά μιά προσωρινή, όπως πιστεύουμε, κρίση.

★

Για την ίδρυση Πανεπιστημίου στην Κύπρο οι θιασώτες της ιδέας προβάλλουν διάφορα επιχειρήματα, που θα εξετάσουμε συνοπτικά.

1) Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἴδρυση Πανεπιστημίου θὰ διευκολύνει τὶς ἀνώτατες σπουδὲς παιδιῶν τῆς Κύπρου ποὺ ἔχουν τὴν ἔφεση καὶ τὶς ἱκανότητες, ἀλλὰ εἶναι ἄποροι. Λογικὸ, ἐκ πρώτης ὄψεως, τὸ ἐπιχειρήμα. Ἀπαντοῦμε, ὅμως: Τί γινόταν τόσες δεκαετίες; Πῶς συμβαίνει νὰ κατακλύζουν τὶς ἑλλαδικὲς ἀνώτατες σχολὲς καὶ τὰ ξένα Πανεπιστήμια δεκάδες χιλιάδες Κυπρίοι; Ὑπολογίζεται ὅτι μόνον στὴν Ἑλλάδα σπουδάζουν στὶς ἀνώτατες σχολὲς 5000 περίπου Κύπριοι. Καὶ ἄς ἀφήσουμε τοὺς Κυπρίους ποὺ σπουδάζουν στὴν Ἀγγλία, στὴ Γερμανία, στὴ Γαλλία, στὴν Ἰταλία, στὶς ΗΠΑ ἢ καὶ σὲ ἀνατολικὲς χῶρες. Ὑπάρχει πάντα τρόπος νὰ σπουδάζουν ὅσα Κυπρίοι ἔχουν τὴν ἔφεση γιὰ ἀνώτατη παιδεία. Καί, ἀκόμα, γιὰ τὰ χαρισματοῦχα παιδιά ποὺ δὲν ἔχουν τὰ μέσα νὰ σπουδάσουν στὸ ἐξωτερικὸ (ἰδίως στὴν Ἑλλάδα) ὑπάρχει ἡ ὁδὸς τῶν ὑποτροφιῶν, ποὺ θὰ μποροῦν νὰ διδοῦν τόσο ἡ Κύπρος (κράτος καὶ ἰδιωτικοὶ ὀργανισμοί) ὅσο καὶ ἡ Ἑλλάς.

2) Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἴδρυση Πανεπιστημίου στὴν Κύπρον θὰ δώσει μιὰ «συγχρονισμένη», ἀνώτατη παιδεία στὰ Κυπρίοι, ἰδίως στὶς θετικὲς ἐπιστήμες καὶ στὴν τεχνολογία. Ἀλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα ἡ ἀνώτατη παιδεία, στὸν τομέα τοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ, δὲν ὑστερεῖ, τουλάχιστον ἔναντι ἑνὸς νεότευκτου Πανεπιστημίου χωρὶς παράδοση καὶ χωρὶς ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ ὑποδομὴ. Καὶ στὰ Πανεπιστήμιά μας καὶ στὶς Ἀνώτατες Τεχνικὲς Σχολὲς μας ὑπάρχουν καθηγητὲς μὲ λαμπρὴ κατάρτιση, μὲ ἀκαδημαϊκοὺς τίτλους, μὲ μετεκπαίδευση σὲ ξένα ἀνώτατα ἰδρύματα καὶ ποὺ παρακολουθοῦν συνεχῶς τὶς νεώτερες προόδους. Ἄλλωστε καὶ αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς Παιδείας τῆς Κύπρου, ὁ κ. Ἀνδρέας Φιλίππου, ἦταν καθηγητὴς σὲ θετικὴ ἐπιστῆμη στὸ Πανεπιστήμιο Πατρῶν. Καὶ ἄλλοι Κύπριοι καθηγηταὶ διδάσκουν σὲ ἀνώτατες σχολὲς στὴν Ἑλλάδα, τόσο σὲ θεωρητικὲς ὅσο καὶ σὲ θετικὲς ἐπιστήμες, χωρὶς καθόλου

νὰ ὑστεροῦν. Καὶ τέτοιοι Κύπριοι προσοντοῦχοι καθηγηταὶ διδάσκουν σὲ ἀνώτατες σχολὲς στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ. Καὶ στὴν Κύπρον ἐργάζονται καὶ διαπρέπουν χιλιάδες Κύπριοι, ἐπιστήμονες καὶ τεχνικοί, ποὺ σπούδασαν στὴν Ἑλλάδα.

Μὰ ἀκόμα, ἐξίσου σημαντικὸς, ἀνὸς ἔχει σημασία, παρὰ γιὰ τὴν κατάρτιση ἀξίων τοῦ ὀνόματός τους ἐπιστημόνων καὶ τεχνικῶν εἶναι ἡ ἐθνικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ κατεύθυνση στὴν ἀνώτατη παιδεία, ποὺ μονάχα στὶς Ἑλλαδικὲς ἀνώτατες σχολὲς μπορεῖ νὰ ἐξασφαλισθεῖ. Γιατί, ἄλλοιῶς, μὲ τίμημα μιὰ ἀμφίβολη τεχνολογικὴ ὑπεροχὴ, παραθεωρεῖται ἡ ἑλληνοκεντρικὴ κατάρτιση τῶν Κυπρίων σπουδαστῶν, ποὺ μόνη θὰ διατηρήσει στενὴ τὴν ἐπαφὴ τους μὲ τὸ ἐθνικὸ κέντρο.

3) Ἐνα ἄλλο ἐπιχειρήμα γιὰ τὴν ἴδρυση Πανεπιστημίου στὴν Κύπρον εἶναι ὅτι, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, θὰ ἐπιτευχθεῖ προσέγγιση μὲ τὴν τουρκικὴ «Κοινωνία», μὰ καὶ θὰ φοιτοῦν σ' αὐτὸ «Ἕλληνες καὶ Τούρκοι τῆς Κύπρου» (ἀποφεύγουμε σκόπιμα τοὺς ὄρους «Ἑλληνοκύπριοι» καὶ «Τουρκοκύπριοι» ὡς ἀδόκιμοι, διότι προάγουν τὸ πνεῦμα τῆς ἰδιαίτερης ἐθνότητας (Κύπριος-Ἕλληνας) ἐνῶ πρόκειται γιὰ κατοίκους — Ἕλληνες καὶ Τούρκους — ποὺ ἀπλῶς συμβιοῦν στὸν ἴδιο γεωγραφικὸ χῶρον καὶ ποὺ οἱ διεθνεῖς συγκυρίες ὀδηγήσαν στὴν ἴδρυση (ἂν τελικὰ ἰδρυθεῖ) ἑνὸς Ὁμόσπονδου Κράτους.

Καὶ στὸ ἐπιχειρήμα αὐτὸ — τῆς προσέγγισης — ὑπάρχει ἀπάντηση: Δὲν εἶναι τὸ Πανεπιστήμιο ποὺ θὰ ὀδηγήσει στὴν (εὐκταία πάντα) προσέγγιση. Ὑπάρχουν πολλοὶ ἄλλοι τρόποι ποὺ ὀδηγοῦν στὴν προσέγγιση αὐτή, κυριότεροι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ πολιτικὴ βούληση τῶν ὑπευθύνων πολιτικῶν, Κυπρίων καὶ ξένων, καὶ ἡ ἔφεση τοῦ πληθυσμοῦ νὰ ζήσει εἰρηνικά, ὅπως συνέβαινε τόσες δεκαετίες μέχρι τῶν μέσων τῆς δεκαετίας τοῦ 1950. Καὶ ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς ὑπάρχει ἡ ἔφεση αὐτή. Ἀντίθετα, ὁ συναγελασμὸς Ἑλλήνων καὶ Τούρ-

κων— και μάλιστα νέων — υπό την αὐτή στέγη θά μπορεί νά υποκινήσει και νέες διχαστικές τάσεις, και νέους φα- νατισμούς.

*

Τις παραπάνω σκέψεις τις διατυπώ-σαμε γιά ν' αντικρούσουμε τὰ ἐπιχειρήματα ἐκείνων πού ὑποστηρίζουν τήν ἀνάγκη ἰδρύσεως Πανεπιστημίου στήν Κύπρο.

Ἐπειδή, ὅμως, φαίνεται ὅτι «σώνει και καλά» ὄλοι σχεδόν οἱ παράγοντες (οἱ «φορεῖς» νά πούμε) συμφωνοῦν γιά τήν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοῦ, θά ἐξετάσουμε, τώρα, τὰ προβλήματα πού ἀναφέρονται και θά προτείνουμε ὅ,τι νομίζουμε γιά τήν καλύτερη λειτουργία τοῦ ὑπό ἰδρυση Πανεπιστημίου.

Α) Καί πρῶτα-πρῶτα, τὸ Πανεπιστή-μιο αὐτὸ θά πρέπει νά εἶναι **Ἑλληνι-κό**, μιά και δὲν μπορεί νά εἶναι **Ἑλ-λαδικό**. Γιατί ἐρρίφθη ἡ σκέψη, ἀμέσως μετὰ τήν ἀνεξαρτησία, νά ἰδρυθεῖ ἀπό τήν Ἑλλάδα Πανεπιστήμιο στήν Κύπρο, ὅπως τὰ Πανεπιστήμια Πατρῶν, Ἰωαν-νίνων, Θράκης και Κρήτης. Αὐτὸ ὅμως δὲν μπορεί πιά νά γίνει, ὅπως ἐξελίχθησαν τὰ γεγονότα, ἰδίως ἂν ἰ-δρυθεῖ τὸ Ὁμόσπονδο Κράτος. Ὑπε-στηρίχθη, ὅμως, και πολὺ σωστά, ὅτι τὸ Πανεπιστήμιο αὐτὸ πρέπει νά θρίσκειται σὲ στενὴ συνεργασία μὲ τις Ἑλλαδικές Ἀνώτατες Σχολές, νά διέπεται ἀπὸ τὸ ἴδιο πνεῦμα και νά παρέχει ἀνθρωπι-στική και ἐθνικὴ παιδεία.

Β) Κι ἐρχόμαστε, τώρα, στὸ θέμα τῆς γλώσσας. Οἱ πιὸ πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ γλώσσα διδασκαλίας στὸ Πανε-πιστήμιο θά πρέπει νά εἶναι ἡ Ἑλληνι-κή, ἡ γλώσσα δηλαδὴ τοῦ 82% τοῦ λαοῦ τῆς Κύπρου. Καί αὐτὸ τὸ θεωροῦμε αὐ-τονόητο. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Τουρκικὴ γλώσσα, πού μιλιέται ἀπὸ τὴν μειοψη-φία (18%), ἀφοῦ εἶναι κι αὐτὴ μιὰ ἀπὸ τις ἐπίσημες γλώσσες τῆς Κυπριακῆς Δη-μοκρατίας, δὲν θά ὑπάρχει ἀντίρρηση, ἐφόσον βέβαια ἰδρυθεῖ κάποτε τὸ διαθῶ-ητο Ὁμόσπονδο Κράτος. Καί τοῦτο γι-ατί, κατὰ τὸ Σύνταγμα και τις διεθνεῖς συνθήκες, ἐπιβάλλεται και στήν ἀνώ-

τατη παιδεία (ὅπως και στήν κατώτε-ρη και τὴν μέση) νά ἰσχύουν και οἱ δύο ἐπίσημες γλώσσες. Ἐφόσον, ὅμως, δὲν ἰδρύεται τὸ Ὁμόσπονδο Κράτος, δὲν τίθεται θέμα νά θεσπισθεῖ και ἡ Τουρ-κικὴ γλώσσα ὡς γλώσσα διδασκαλίας. Ἀκόμη και ἂν γίνει τὸ Ὁμόσπονδο Κράτος, θά πρέπει και οἱ Τοῦρκοι τῆς Κύπρου νά ἀποδεχθοῦν τὸ δίγλωσσο Πανεπιστήμιο. Οἱ μέχρι τώρα ἐνδείξεις, ὅμως, δὲν συνηγοροῦν ὅτι οἱ Τοῦρκοι θά στέρξουν στὸ δίγλωσσο Πανεπιστή-μιο. Γιατί ἤδη ἔχουν ἰδρύσει Μουσουλ-μανικὸ Πανεπιστήμιο στὶς κατεχόμενες περιοχές. Φυσικά, και ἂν ἰδρυθεῖ τὸ δί-γλωσσο Πανεπιστήμιο, οἱ Τοῦρκοι και οἱ τυχόν τουρκόφωνοι σπουδαστές θά διδάσκονται στήν Τουρκικὴ, και οἱ Ἑλ-ληνες και τυχόν ξένοι ἐλληνομαθεῖς στήν Ἑλληνικὴ. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν τὸ νέο Πανεπιστήμιο νά διδάσκει και στὶς δύο γλώσσες ὄλους τοὺς σπουδα-στές του. Θά γίνει, δηλαδὴ ὅ,τι και σὲ ἄλλες πολὺγλωσσες χώρες, ὅπου ἐπίση-μες γλώσσες εἶναι περισσότερες (στὸ Βέλγιο τὰ γαλλικά και τὰ φλαμανδικά, στήν Ἑλβετία τὰ γαλλικά, τὰ γερμα-νικά και τὰ ἰταλικά, στὸ Ἰσραὴλ τὰ ἐ-βραϊκά και τὰ ἀραβικά).

Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι γλώσσα τοῦ Πανεπιστημίου πρέπει νά εἶναι ἡ Ἀγγλική, ἢ, τουλάχιστον, και ἡ Ἀγγλι-κή, γιά λόγους πού σχετίζονται μὲ τὴ χρησιμοποίηση τῆς διεθνούς βιβλιογρα-φίας και τὴν παρακολούθηση τῶν προό-δων τῆς ἐπιστήμης και τῆς τεχνολογίας σὲ διεθνῆς ἐπίπεδο. Ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἀγεδαφική. Ὅχι γιατί ὑποτιμοῦμε τὴν ἀνάγκη τῆς γνώσεως μιᾶς ξένης γλώσ-σας —και μάλιστα τῆς Ἀγγλικῆς. Ἀν-τίθετα. Ἰσως ἐπιβάλλεται ἡ ἰδρυση Σχολῆς, στὰ πλαίσια τοῦ Πανεπιστη-μίου ἢ και ἐκτὸς αὐτοῦ, πρὸς ἐκμάθηση τῆς Ἀγγλικῆς, ἢ και ἄλλων εὐρείας διαδόσεως γλωσσῶν (Γαλλικῆς, Γερμα-νικῆς, Ρωσικῆς, Ἰσπανικῆς κ.ἄ.). Αὐτὸ θά βοηθήσει στὴ χρησιμοποίηση τῆς δι-εθνούς βιβλιογραφίας και στήν παρα-κολούθηση τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης και τῆς διεθνούς βιβλιογραφίας και

στην παρακολούθηση τῶν προόδων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τεχνολογίας διεθνῶς. Ἄλλο ὅμως ἡ διδασκαλία στὴν Ἀγγλικὴ (ἢ ἄλλη ξένη γλῶσσα) καὶ ἄλλο ἡ ἐκμάθηση τῆς γλῶσσας γιὰ λόγους ἀρτιότερης καταρτίσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης.

Τέτοιες σχολές, πού διδάσκουν ξένες γλῶσσες σὲ ξενογλώσσους, ὑπάρχουν σὲ διάφορες χώρες, μὲ θαυμάσια ἀποτελέσματα. Στὴν Ἑλβετία, π.χ., ὑπάρχουν Σχολές πού διδάσκουν τέλεια ξένες γλῶσσες, τὸ ἴδιο καὶ σὲ ἄλλες εὐρωπαϊκὲς χώρες. Ἐνα σπουδαῖο παράδειγμα εἶναι τὸ Πανεπιστήμιο Λομονόσωφ τῆς Μόσχας, ὅπου λειτουργοῦν αὐτοτελεῖς σχολές ξένων γλωσσῶν (Ἀγγλικῆς, Γαλλικῆς, Γερμανικῆς, Ἰσπανικῆς, Ἰταλικῆς, Ἀραβικῆς κ.ἄ.), πού σὲ ἐξάχρονη φοίτηση καταρτίζουν ἀριστὰ στὶς γλῶσσες αὐτὲς τοὺς σπουδαστὲς τοὺς (Ρώσους καὶ ἄλλων ἐθνικοτήτων). Κι ἀκόμη, πῶς νὰ μὴ ἀναφέρουμε τὸ περίφημο Ἀμερικανικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βυρηττοῦ, πού κατῆρτιζε τέλεια στὰ Ἀγγλικά σπουδαστὲς ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο; Κάτι ἀνάλογο μπορεῖ νὰ γίνεῖ καὶ στὴν Κύπρο, ὅπως γίνεται καὶ στὴν Ἑλλάδα, μὲ τὰ πανεπιστημιακὰ τμήματα τῶν Ἀμερικανικῶν Κολλεγίων. Ἄλλὰ διδασκαλία στὴν Ἀγγλικὴ εἶναι ἀπαράδεκτη. Γιατί, ἔτσι, θὰ ἐπιστρέψαμε πλησιῖστοι στὴν Ἀποικιοκρατία, ἢ στὶς ὑποανάπτυκτες χώρες τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ μάλιστα σὲ παλαιότερες ἐποχές.

Ἐνα ἐπιχείρημα πού προβάλλεται γιὰ τὴ διδασκαλία στὴν Ἀγγλικὴ εἶναι ὅτι ἔτσι θὰ προσελκύσουμε στὴν Κύπρο σπουδαστὲς ἀπὸ διάφορες χώρες, Ἄγγλους ἢ ἀγγλόφωνους, ἢ ἀγγλομαθεῖς τουρκόφωνους, ἀραβόφωνους κ.ἄ. Ἄλλὰ ἡ ἀποψη αὐτὴ εἶναι ἀφελής. Γιατί οἱ Ἄγγλοι ἢ ἄλλοι ἀγγλόφωνοι, πού θέλουν νὰ σπουδάσουν, θὰ προτιμήσουν βέβαια τὰ τέλεια Πανεπιστήμια τῆς Ἀγγλίας ἢ τῶν ΗΠΑ, κι ὄχι τὸ νεοσύστατο καὶ ἀγνώστο μέλλοντος Κυπριακὸ Πανεπιστήμιο. Ὅσο γιὰ τοὺς τουρκόφωνους ἢ ἀραβόφωνους, κατοίκους ἢ

μὴ τῆς Κύπρου, θὰ προτιμήσουν, βέβαια, τὰ Τουρκικὰ Πανεπιστήμια οἱ τουρκόφωνοι, τὰ Ἀραβικὰ Πανεπιστήμια τοῦ Καῖρου, τῆς Δαμασκού, τῆς Βυρηττοῦ, οἱ ἀραβόφωνοι.

Κι αὐτὰ ὅλα, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ ἀνώτατη παιδεία πρέπει νὰ παρέχεται στὴν μητρικὴ γλῶσσα τοῦ σπουδαστοῦ (Ἑλληνικὴ ἢ Τουρκικὴ) γιὰ νὰ ἐξυπηρετεῖ καὶ τοὺς παιδαγωγικοὺς τῆς σκοποῦς.

★

Ἄλλὰ γιὰ νὰ μὴ ἀπεραντολογοῦμε στὸ θέμα τῆς γλῶσσας, ἀναφέρουμε ὅτι διακεκριμένοι Κύπριοι φιλόλογοι καὶ ἄλλοι ἐκπαιδευτικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ Πανεπιστήμιο πρέπει νὰ εἶναι Ἑλληνόγλωσσο, θρασικὰ, μὲ τὴ δυνατὴν ἀχρησιμοποίηται καὶ ἡ Τουρκικὴ, γιὰ τοὺς Τούρκους ἢ τουρκογλώσσους σπουδαστὲς.

Ἐπιπλέον, μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ συμφωνεῖ καὶ ὁ παραιτηθεὶς πρὶν μερικὸς μῆνες πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος στὴν Κύπρο κ. Εὐθύμιος Στοφορόπουλος, ὁ ὁποῖος τονίζει ὅτι αὐτὸ συμβαίνει σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου, ὅπου ἡ γλῶσσα τῶν Πανεπιστημίων εἶναι ἡ ἐπίσημη γλῶσσα τῆς χώρας (βλ. Εὐθύμιου Στοφορόπουλου «Ὁμοσπονδία», στὸ περιοδικὸ «Κοινὸν Κυπρίων» — Ἀθήνα — τεύχος Ὀκτωβρίου - Δεκεμβρίου 1988).

Ἐπίσης, μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ συμφωνεῖ καὶ ὁ διακεκριμένος γλωσσολόγος καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γ. Μπαμπινιώτης, πού ὑποστηρίζει, μεταξὺ ἄλλων: «Ἄν ἡ σκέψη, ἡ γνώση, ἢ παράδοση, ἢ ἴδια ἢ ζωὴ καὶ ἢ ὑπαρξη ἑνὸς λαοῦ, ὅπως διδάσκουμε οἱ γλωσσολόγοι, ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ του γλῶσσα πού διαμορφώνεται μὲν ἀπὸ τὸ λαὸ ἀλλὰ μορφώνει συγχρόνως τὴν ἔκφραση, τὴ σκέψη καὶ μαζί τὴν ἴδια τὴ φυσιογνωμία καὶ τὴν ταυτότητα ἑνὸς λαοῦ, τότε θὰ εἶναι κάτι παραπάνω ἀπὸ (ἐθνικὸ) ἔγκλημα, θὰ εἶναι λάθος νὰ θεσπισθεῖ ὡς ἐπίσημη

γλώσσα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στην Κύπρο ή 'Αγγλική». (Βλ. Γ. Μπαμπινιώτη «'Η γλώσσα (δέν) έδωσαν ελληνική» στο ίδρυόμενο Πανεπιστήμιο της Κύπρου;», στην έφημερίδα της Λευκωσίας «'Η Σ η μ ε ρ ι ν ή», της 25-3-1989, ανάδημοσίευση από «Τ ό Β ή μ α τ ή ς Κ υ ρ ι α κ ή ς»).

Τέλος, με τις απόψεις αυτές συμφωνεί και ο πρέσβος της Κύπρου στην 'Ελλάδα κ. Φ ρ ί ξ ο ς Κ ο λ ώ τ α ς, ο οποίος, σε ραδιοφωνική του συνέντευξη, είπε, μεταξύ άλλων:

«'Η καθιέρωση της αγγλικής ως βασικής γλώσσας στο Πανεπιστήμιο θα έσήμανε και την καθιέρωσή της σε προηγούμενα στάδια εκπαίδευσης όπως στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο, γιατί από εκεί προετοιμάζονται οι υποψήφιοι για το Πανεπιστήμιο. Κατ' αυτό τον τρόπο ή ελληνική γλώσσα —μοιραία— θα παραγκωνισθεί, αφού θα παύσει να διδάσκεται στα Κυπριόπουλα, με ανυπολόγιστες συνέπειες στις επόμενες γενιές». (Βλ. έφημερίδα «'Η Σ η μ ε ρ ι ν ή» της Λευκωσίας, της 27-3-1989).

Λίγο πριν δοθεί προς δημοσίευση το άρθρο αυτό, ο ύπουργός Παιδείας της Κύπρου, καθηγητής κ. 'Α ν δ ρ ε α ς Φ ι λ ί π π ο υ, διεμήνυσε στην Κοινοβουλευτική 'Επιτροπή Παιδείας ότι «έπίσημες γλώσσες του Πανεπιστημίου της Κύπρου θα είναι ή 'Ελληνική και ή Τουρκική». Γιατί, όπως αναφέρει, «έπίσημες γλώσσες της Κυπριακής Δημοκρατίας είναι ή 'Ελληνική και ή Τουρκική». Είναι, κατά συνέπεια, αυτονόητο, ότι επίσημες γλώσσες του Πανεπιστημίου Κύπρου είναι ή 'Ελληνική και ή Τουρκική». (Βλ. 'Εφημερίδα «'Η Σ η μ ε ρ ι ν ή» της Λευκωσίας, της 23-3-1989).

★

Γ) 'Ενα τρίτο θέμα που συζητείται είναι ο 'Οργανισμός Λειτουργίας του Πανεπιστημίου. 'Από δ, τι έγινε γνωστό, ενώ υπάρχει από καιρό μία οργανωτική έπιτροπή για την έκπόνηση του 'Ορ-

γανισμού Λειτουργίας του Πανεπιστημίου, φαίνεται ότι πολλά θέματα παραμένουν έκκρεμη. Δέν είναι ακόμη γνωστό ποιές ακριβώς Σχολές θα λειτουργήσουν από το πρώτο ακαδημαϊκό έτος (1990-91), ούτε ποιολ θα στελεχώσουν τις υπηρεσίες του Πανεπιστημίου. Ούτε πλήρης κατάλογος καθηγητών έχει καταρτισθεί, ούτε σοβαρή διάρθρωση του διοικητικού και βοηθητικού προσωπικού. Καί μένουν ενάμιση χρόνος για την έναρξη λειτουργίας του Πανεπιστημίου, ενώ άλλα σοβαρά Πανεπιστήμια κάνουν από χρόνια τη σχετική προεργασία. 'Ακόμα —το κυριότερο— δέν έχει καταρτισθεί το πρόγραμμα για τις έδρες και την ιεράρχηση του διδακτικού προσωπικού. Αυτά όλα μās κάνουν να πιστεύουμε ότι δέν πρόκειται για σοβαρή υπόθεση, κι άς γράφονται σελίδες ολόκληρες στον κυπριακό τύπο.

Δ) Τέλος, ένα άλλο θέμα που έκκρεμεί, ζωτικότητας σημασίας, είναι ο χώρος εγκαταστάσεως και ή στέγαση του Πανεπιστημίου. Θεωρείται σκόπιμο — και είναι σωστό— οι εγκαταστάσεις να βρίσκονται σε μια όρισμένη περιοχή, κι όχι διασκορπισμένες σε διάφορες περιοχές. Αυτό εξυπηρετεί και λειτουργικούς και πρακτικούς σκοπούς. Προτάθηκαν μερικές περιοχές— όλες στην μείζονα περιοχή της Λευκωσίας— αλλά ακόμη δέν έχουν καταλήξει πουθενά. Καί, φυσικά, όταν καταλήξουν, θα πρέπει να γίνει ή διαμόρφωση του χώρου και ή ανέγερση τών κτιρίων. Κι ύστερα θα πρέπει να εγκατασταθούν τά διάφορα τεχνικά και τεχνολογικά όργανα για τις θετικές έπιστήμες. Κι ύστερα από όλα αυτά, για τά λειτουργήσουν στοιχειωδώς τά εργαστήρια και τά τεχνικά τμήματα, θ' άπαιτηθεί χρόνος.

'Ενόψει, τώρα, της άδυναμίας να γίνουν όλα αυτά σε ενάμιση χρόνο, προσανατολίζονται στην προσωρινή έγκατάσταση τών υπηρεσιών και τών αίθουσών διδασκαλίας σε διάφορα άλλα ιδρύματα, όπως στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, στην Παιδαγωγική 'Ακαδημία και άλλου, με άποτέλεσμα τη διασπορά τών

ὕπηρεσιῶν, μὲ συνέπεια τῆ δυσλειτουργίας τοῦ Πανεπιστημίου. Ὑπάρχουν, λένε, αἰθουσες διαθέσιμες στο Παγκύπριο Γυμνάσιο γιὰ νὰ στεγάσουν 500 σπουδαστές. Μὰ γιὰ ποιὰ Πανεπιστημιακὴ Σχολή, γιὰ ποιὲς ὑπηρεσίες, καὶ πῶς θὰ γίνουν οἱ μόνιμες ἐγκαταστάσεις γιὰ τίς θετικὲς ἐπιστῆμες; Ἐκτὸς ἀν γι' αὐτὲς ἡ λειτουργία τους παραπέμπεται στὶς γνωστὲς ἑλληνικὲς καλὲνδες... Δὲν εἶναι σοβαρὰ πράγματα αὐτά.

★

Ἀπὸ τὴν παραπάνω ἀνάλυση ἀποδεικνύεται, νομίζουμε, πὼς ἓνα σοβαρότατο θέμα ἀντιμετωπίζεται ὄχι μὲ τὴν ἀπαιτούμενη σοβαρότητα. Ἐμεῖς, τὸ ἐπαναλαμβάνουμε, ἐπιμένουμε στὴν ματαίωση τῆς ἰδρύσεως ἑνὸς τέτοιου Πανεπιστημίου, γιὰ τοὺς λόγους πού ἐξεθέσαμε. Ἐν τούτοις, θεωρώντας ὅτι εἶναι ἀποφασισμένη ἡ ἰδρυσὴ του, ἐξετάσαμε καὶ ὅλες τίς παραμέτρους γιὰ νὰ λειτουργήσῃ σωστά.

Ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἰδρυση τοῦ Πανεπιστημίου, ὅσονδῆποτε κι ἀν

μερικὰ συζητοῦνται, ὑποχωροῦν μπροστά στοὺς ἐθνικοὺς λόγους πού ἐπιβάλλουν τὴ διατήρηση καὶ ἐνίσχυση τῶν δεσμῶν τῆς Ἑλληνικῆς Κύπρου μὲ τὴν μητέρα πατρίδα. Ἀκόμη κι ἀν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα εὐσταθοῦσαν, θὰ προτιμούσαμε ἀπὸ τὴν, ἀμφίβολη ἄλλωστε, πληρέστερη ἐπιστημονικὴ καὶ τεχνολογικὴ κατάρτιση, τὴν ἐθνικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ ἀνώτατη παιδεία πού προσφέρουν τὰ Ἑλληνικὰ (Ἑλλαδικὰ) Πανεπιστήμια. Καί, ἀκόμη, εἶναι καλύτερα νὰ φοιτοῦν τὰ Κυπρίοπουλα σὲ ἐγνωσμένου κύρους ξένα Πανεπιστήμια ἀπὸ τὴ λειτουργία στὴν Κύπρο ἑνὸς Πανεπιστημίου πού θὰ ἐκτρέφει, λίγο ἢ πολὺ, μιὰ «Κυπριακὴ ἐθνότητα», πού θὰ εἶναι ὁ τάφος τῆς διατηρήσεως ἑνὸς ἀκμαίου Ἑλληνισμοῦ στὴν Κύπρο.

Γιατὶ ὁ Ἄνθρωπος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ προβλήματος, ὁ Ἄνθρωπος πού νὰ πιστεῦει στὴν Ἑλλάδα καὶ στὰ ἑλληνοχριστιανικὰ ἰδανικά. «Τὶ γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος ἐάν τὸν κόσμον ὅλον κερδίῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ;» (Ματθ. 16, 26).

Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

Σ Α Ν Τ Ο Τ Ε

Νὰ κελαιδεῖ ἡ καρδιά,
νὰ κελαιδεῖ
σὰν τότε πού 'μουν ξέγνοιαστο παιδί,
κι δράματα ἑαρινὰ τῆς χλωρασιᾶς νὰ 'ναι
[οἱ κάμποι.

Νὰ κελαιδεῖ ἡ καρδιά,
νὰ κελαιδεῖ
κι ἡ κάθε μέρα μου, καθὼς
κρύσταλλο στῆς αὐγῆς τὸ φῶς,
νὰ λάμπει...

Καὶ νὰ περνοῦν οἱ μέρες,
νὰ περνοῦν
καὶ νὰ κυλοῦν τὰ χρόνια,
νὰ κυλοῦνε.

Ὅλους μὲ τὴ μικρὴ καρδιά μου ν' ἀγαπᾶω
κι ὅλοι νὰ μ' ἀγαποῦνε.

Καὶ νὰ 'χουν ὅλα ὄψη γιορτινὴ
κι ἓνα χαμόγελο ν' ἀνθίζει στ' ὄνειρό μου.
Σὰν τότε:
πού 'γερνε ἡ «στοργή»
πᾶ στο λευκὸ προσκέφαλό μου.

Σὰν τότε Κύριε!
Πρὶν ν' ἀμαυρωθοῦν
οἱ σκέψεις
καὶ βαρῖα γίνουν τὰ χρόνια...
Σὰν τότε
πού σὰ πάγκα τῆς ζωῆς
λαλοῦσαν ἄσπρα ἀηδόνια.

Νὰ κελαιδεῖ ἡ καρδιά,
νὰ κελαιδεῖ
σὰν τότε πού 'μουν ξέγνοιαστο παιδί...

ΣΤ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΜΝΗΜΟΝΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΟΦΙΑΣ

Β'

5. «ΠΕΙΘΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ»

Τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Ἀρχαίων ἐξάιρετον εἶδος εἶναι ἡ ρητορεία, ποῦ ὑπάρχει εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶναι «πειθοῦς δημιουργός». Οἱ ἄριστοι κατὰ τὸν λόγον τιμῶνται ἐξ ἴσου μὲ τούς ἀρίστους καὶ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Οἱ σπουδαῖοι Ὀμηρικοὶ ἥρωες εἶναι καὶ ἕξοχοι ἀγορηταί. Ἡ ἔντεχνος ρητορεία ἀναπτύσσεται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τελειοποιεῖται εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν. Θαυμάσιοι ρητορικοὶ λόγοι διασώζονται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ὡς δικανικοί, συμβουλευτικοὶ καὶ πανηγυρικοί. Τὰ μέρη τοῦ ρητορικοῦ λόγου: Προοίμιον, διήγησις, ἀπόδειξις, λύσις, ἐπίλογος ἀντικατοπτρίζουν τὴν χάριν, τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν ἀρμονίαν τοῦ ἀγορητοῦ καὶ τῶν ἀκροατῶν. Τῶν διακριθέντων ρητόρων τοῦ ἀπτικτοῦ κόσμου πίννακα διέσωσεν ὁ Καικίλιος ἀπὸ τὴν Σικελίαν: Ἀντιφῶν (480—411 π.Χ.), Ἀνδοκίδης (440—380 π.Χ.), Λυσίας (450—371 π.Χ.), Ἰσοκράτης (436—338 π.Χ.), Ἰσαῖος (420—350 π.Χ.), Λυκοῦργος (390—324 π.Χ.), Αἰσχίνης (390—313 π.Χ.) καὶ ὁ κράτιστος ὄλων Δημοσθένης (383—322 π.Χ.) χωρὶς φυσικὰ νὰ παραλειφθοῦν Ὑπερείδης (389—322 π.Χ.) καὶ Δεῖναρχος (360—190 π.Χ.).

6. ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Κρηπίδωμα τοῦ διανοητικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων εἶναι ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη. Εἰς τὸν Ἀρχαῖον κόσμον ἀνήκει ἡ προνομία καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἀρχῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης. Ἐν γένει ἀντιλήψεις περὶ ζωῆς, κόσμου, ἀνθρώπων

καὶ γνώσεις ἐπιστημονικαὶ ὑπῆρχον εἰς τοὺς μεγάλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, Αἰγυπτίους, Χαλδαίους, Φοίνικας, Ἰνδοὺς κλπ. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀνατολιτῶν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι οἱ ἐπιδόσεις τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς μένουν εἰς τὸν πρακτικὸν τομέα: μετρήσεις, ἀθροίσεις καὶ εἰς ἀπλὰς ἐμπειρικὰς γνώσεις. Οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν διάφορα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐκαλλιέργησαν, τὰ παρουσίασαν μὲ σαφήνειαν καὶ ὀξυδέρκειαν ὡς ἐπιστήμην καὶ γνώσιν ἀνέπτυξαν τὸν ὀρθὸν λόγον.

Εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀφυπνίζεται ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα εἰς τὰς δημοκρατουμένας πόλεις τῆς Ἰωνίας, ὅπου ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὸν πέπλον τοῦ μύθου καὶ τοῦ μυστηρίου. Διαπλάσσεται κριτικὸν πνεῦμα ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τομέα τῆς θρησκείας. Ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἐπιστήμη γεννῶνται εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου συντρίβονται οἱ μῦθοι καὶ αἱ κοσμογονικαὶ παραδόσεις διὰ νὰ μεταμορφωθῇ ἡ μυθικὴ εἰκὼν εἰς ἔνοιαν καὶ νόημα. Ὁ ὄρος φιλοσοφία σημαίνει τὴν στροφήν πρὸς τὴν γνώσιν, τὴν ὀρμὴν πρὸς μάθησιν καὶ ἡ σπουδαία αὐτὴ ζύμωσις συντελεῖται εἰς τὴν ὥραν καὶ χαριτόβρυτον χώραν τῆς Ἰωνίας. «Ἡ ἑλληνικὴ σκέψις ἄφησε τὴν μυθικὴν κοσμοθεωρίαν καὶ ἐπροχώρησε, ὥστε νὰ μελετήσῃ εἰς τὴν θάσιν τοῦ τὸ πρόβλημα τῆς ἀρετῆς τῶν ὄντων»⁽⁹⁾. Εἰς αὐτὸ κατέτειναν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς φιλοσοφίας οἱ λεγόμενοι προσωκρατικοὶ φιλόσοφοι (600—450 π.Χ.). Αὐτοὶ παρουσίασαν τὴν πρώτην ἐπιστημονικὴν μάθη-

σιν. Είναι οί πρώτοι "Ελληνες έπιστήμονες και φιλόσοφοι. Καταθέτουν τόν πυρήνα τής έπιστημονικής σκέψεως και τού φιλοσοφικού στοχασμού.

Νοήματα τών έπιστημών και τής φιλοσοφίας, όπως ο κόσμος, ή φύσις, τó άπειρον, ó χώρος, ó χρόνος, τó κενόν, ή ύλη, ή δύναμις, τó μέγεθος, ή κίνησις, ó αριθμός, ή φθορά, ή ένωσις, ή διάλυσις, είναι έννοιαι, πού είσηγήθησαν οί προσωκρατικοί φιλόσοφοι, εις τούς οποίους ανήκει ή τιμή τής πολιτογραφησέως των και μεταξύ τών άλλων γλωσσών. Τó κεντρικόν πρόβλημα τής προσωκρατικής φιλοσοφίας είναι ή προέλευσις τών όντων. Η Ίωνική Σχολή με ίδρυτήν τόν Θαλή τόν Μιλήσιον (650—546 π.Χ.) πού θεωρεί ως άρχή τó ύδωρ, παρουσιάζει μίαν σειράν έξαιρετικών φιλοσόφων: Ο Αναξίμανδρος (610—547 π.Χ.) τó άπειρον, ó Αναξίμενης (585-528) π.Χ.) τόν άέρα, ó Ηράκλειτος (540—450 π.Χ.) ó Έφέσιος δέχεται ως ούσίαν τών πραγμάτων τó γίγνεσθαι, τήν αιωνίαν ροήν τών όντων. Ο Παρμενίδης (515—440 π.Χ.) ó Έλεάτης (άπό τήν Ίωνικήν άποικίαν τής Ίταλίας, Έλέα), άρνείται τó γίγνεσθαι. Τó όν ύπάρχει σταθερόν, άνακαλυπτόμενον άπό τó λογικόν, τά δέ μεταβαλλόμενα πράγματα είναι όπτική άπάτη.

Ο Πυθαγόρας (580—490 π.Χ.) ίδρυτής τής περιωνύμου σχολής έταύτισε τήν ούσίαν τού κόσμου με τούς αριθμούς. Ο κύκλος τών πυθαγορείων έκαλλιέργησε τά μαθηματικά και έπεβλήθη με τó ήθος του εις τάς πόλεις τής Κ. Ίταλίας. Ο Έμπεδοκλής (495—435 π.Χ.) δέχεται ως άρχάς τέσσερα στοιχεία και δύο αντίθετους δυνάμεις μεταξύ των. Ητοι τó ύδωρ, τόν άέρα, τó πύρ και τήν γήν. «Φιλότης» και «Νεϊκος» αποτελούν τήν αντίθεσιν τών δυνάμεων. Ο Αναξαγόρας (500—428 π.Χ.) δέχεται τόν Νούν, αυτάρκη και άπειρον, πού κυβερνά τά πάντα. Ο Λεύκιππος (500—430 π.Χ.) ύποστηρίζει τόν άπαρτισμόν τής ύλης άπό τά άτομα, θεωρούμενος ως ίδρυτής τής άτομικής θεωρίας, άφού «ó Γαληνός γράφει, ότι

ó Λεύκιππος τήν άτόμων θεωρίαν έπιενόηκε πρώτος»⁽¹⁰⁾. Ο Δημόκριτος ó Άβδηρίτης (460—370 π.Χ.) συνεισηγήτης τής θεωρίας τών άτόμων δέχεται τήν ύπαρξιν πνευματικού κόσμου⁽¹¹⁾.

7. ΣΟΦΙΣΤΙΚΗ, ΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

Μετά τούς περσικούς πολέμους ή ελληνική σκέψις και διανόησις στρέφεται πρós τόν άνθρωπον. Θεμελιώνεται ή λεγομένη άστική κοινωνία και ως γνήσια τέκνα τού «έλληνικού άστισμού» έμφανίζονται οί γνωστοί σοφισταί. Ήσαν άνθρωποι εύρείας μορφώσεως και έξοχοι ρήτορες' συνετέλεσαν εις τήν άνάπτυξιν τής γλώσσης και τήν καλλιέργειαν τών γνώσεων μεταξύ ίδίως τών νέων. Αντικείμενον τών γνώσεων και τής διδασκαλίας των ειδικώτερα ήσαν ή ρητορική, ή διαλεκτική, ή ήθική, ή πολιτική θεωρία, ή μυθολογία, ή μουσική θεωρία, ή άστρονομία και ή μετεωρολογία. Κύριον χαρακτηριστικόν των είναι ή άμφιβολία, ή σκέψις και ή άμφισβήτησις. Οί σοφισταί άρνούνται τήν αντικειμενικήν αλήθειαν. Διδάσκαλοι τής σοφίας χρηματιζόμενοι ύπέσκαψαν τά θεμέλια τού ήθικου βίου τών Έλλήνων. Δέν τούς διέπει ή συνέπεια διδασκαλίας, διδασκαλίας και πράξεως. Φυσικά μέσω τών σοφιστών ή ελληνική φιλοσοφία άλλαξε κατεύθυνσιν με κέντρον τόν άνθρωπον, και έγινε άνθρωπολογική. Εις τούς σοφιστάς ανήκει ή τιμή τής στροφής αύτής πρós τó άνθρώπινον πρόσωπον. Επί πλέον εις τήν σοφιστικήν όφείλονται ή θεμελίωσις τής διαλεκτικής και τής λογικής, ή τοποθέτησις και ή άποκάλυψις τού άνθρωπολογικού προβλήματος, έστω και άοριστολογικώς, ή καλλιέργεια τής γραμματικής τέχνης' αυτά είναι τά θετικά σημεία τής Σοφιστικής. Τά άρνητικά τής σημεία είναι ή άνυπαρξία άρχών σταθερών και πεποιθήσεων, ή σχετικοκρατία, ó ύποκειμενισμός, ή καλλιέργεια τής άλαζονείας τού λόγου, πού έντυπωσιάζει με τά ρητορικά σχήματα και τήν ύπερβολήν τών έκφραστι-

κῶν μέσων, καί ἡ διαρκῆς ἀμφιβολία χωρὶς κατάφασιν⁽¹²⁾. Οἱ κυριώτεροι ἐκπρόσωποι τῆς σοφιστικῆς κινήσεως εἰς Ἀθήνας τὸν 5ον αἰῶνα ἦσαν ὁ Ἀντιφῶν ὁ Ἀθηναῖος (5ος αἰών), ὁ Πρωταγόρας ὁ Ἀθηναῖος (490—420 π.Χ.), ὁ Γοργίας ὁ Λεοντίνος (483—376 π.Χ.), ὁ Θρασύμαχος, ὁ Πρόδικος ὁ Κεῖος (370 π.Χ.) ὁ Κριτίας, ὁ θεῖος τοῦ Πλάτωνος, ὁ Ἰπίπιας ὁ Ἡλείος (5ος αἰών) καὶ ἄλλοι⁽¹³⁾.

Οἱ σοφισταὶ ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ὄχι εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ Σωκράτης, ἡρωϊκὴ μορφή τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ἀλήθειαν μὲ τρόπον ἀνιδιοτελεῖ⁽¹⁴⁾. Δι' αὐτὸ ὁ Σωκράτης (470—399 π.Χ.) προικισμένος μὲ νοῦν δυνατὸν καὶ σκέψιν θαθεῖαν ἐπιζητεῖ τὴν παλινόρθωσιν τῶν παλαιῶν ἀξιών, ὅπως εἶναι τὸ δίκαιον, ἡ σωφροσύνη, ἡ εὐλάβεια, ἡ αὐτοθυσία. Ζητεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πίστεως εἰς τὴν δυνατότητα τῆς γνώσεως. Πιστεύει εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν θεμελίωσιν τῆς γνώσεως καὶ μορφώνει τὴν ἰδέαν ὅτι οὐδὲν γνωρίζει, ὥστε νὰ δώσῃ εἰς τὰς συζητήσεις του ἀφετηρίαν πρὸς τοὺς συνομιλητάς του νὰ προχωρήσουν ὁ ἴδιος καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ θέμα του. Τὸ ἐρωτᾷ καὶ ἀποκρίνεσθαι, συνθέτει τὴν μέθοδόν του, ποῦ ὀνομάζεται διαλεκτικὴ. Τὸ «γνώθι σ' αὐτὸν» εἶναι τὸ κύριον γνώρισμα τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους ἐγένετο ἀμισθὶ καὶ ἀπέβη ὁ ἴδιος τὸ πρότυπον ἐναρέτου πολίτου κατὰ πόλεμον καὶ εἰρήνην. Ὁ φθόνος τῶν συμπολιτῶν του εἶχε ὡς συνέπειαν νὰ καταδικασθῇ εἰς θάνατον ὡς διαφθειρὼν τοὺς νέους καὶ ὡς εἰσάγων καινὰ δαιμόνια. Ἀφῆκε πλουσίαν διδασχὴν ποὺ διέσωσαν ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν. «Στὴ θέσῃ τῆς λεκτικῆς σοφιστικῆς ἀντιλογικῆς, ποὺ θηρεύει τὴν ἐπιτυχίαν, ὁ Σωκράτης θάζει τὸ διάλογο ὡς πολυτιμὴν μορφήν συνεργασίας, ἡ ὁποία καλεῖ πάντα τὸν καθένα νὰ γίνῃ υπεύθυνος οἰκοδόμος τῆς ζωῆς του μὲ τὸ φῶς ποῦ τοῦ παρέχει ἡ αὐτογνωσία καὶ μὲ ἰδανικὸν τὴν εὐπραξίαν» λέγει ὁ Β. Τάτκης⁽¹⁵⁾.

Ὁ εὐγενέστερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας εἶναι ὁ Πλάτων (427—347 π.Χ.). Ἀπὸ τὴν Σωκρατικὴν ἔννοιαν ὁ μαθητὴς του προχωρεῖ εἰς τὴν ἰδέαν. Μὲ ἀναδρομὴν εἰς τὴν προσωκρατικὴν παράδοσιν κατορθώνει νὰ τὴν συνδυάσῃ μὲ τὴν προωδευμένην ἐπιστήμην τῆς ἐποχῆς του. Τὴν ἀξίαν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου ἀπεικονίζουν τὰ συγγράμματά του, ποῦ τιμοῦν οἱ αἰῶνες. Τὰ ἔργα τοῦ ἀνδρὸς εἶναι διαλογικὰ ἐκτὸς τῆς Ἀπολογίας, Φύσις ποιητικὴ ὁ Πλάτων ἐχώρισε τὸν κόσμον εἰς δύο, τὸν αἰσθητὸν καὶ τὸν νοητὸν. Ἡ θεωρία τῶν ἰδεῶν του εἶναι ἡ κυρία νοητικὴ μὲ ποιητικὸν τάλαντον ἐμπνευσις. Ὁ κύκλος τῶν ἰδεῶν εἶναι ἡ ἀσφαλὴς γνώσις. Ἄφθαρτος, ἀνώλεθρος καὶ αἰώνιος εἶναι ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν. Τὰ αἰσθητὰ ἀντικείμενα, αἱ ἰδιότητες τῶν ὄντων, αἱ σχέσεις τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ὅλη ἔμπειρία ἀποτελοῦν ἑλλιπῆ ἀπεικασματα, ἀτελεῖς ἀπεικονίσεις τοῦ ἀναλλοιώτου καὶ ἀδιαφθόρου κόσμου τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν αἰωνίων ἀξιών καὶ ὄντων. Ἡ ἠθικὴ τελείωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀληθὴς γνώσις ἀνάγονται εἰς ἓνα κόσμον ὑπέρτοπον καὶ ὑπερκόσμιον, εἰς τὸ ὑπεραίσθητὸν ὄν, εἰς τὰ ἀρχέτυπα καὶ τὰ ἀνώλεθρα καὶ τὰ τέλεια ὄντα, ποῦ εἶναι αἱ ἰδέαι, ὀλότητες καὶ ὄντα ἀπόλυτα. Ὁ Πλάτων εἶναι νοῦς θεωρητικὸς, ποιητικὸς καὶ πλήρης φαντασίας, προικισμένος μὲ κρίσιν δυνατὴν, ἐμπλεως σοφίας πυθαγορείου καὶ κάτοχος τῆς διδασχῆς τῶν ὄρφικῶν. Συνέλαβε τὴν ὑπαρξίν δύο κόσμων διαφορετικῶν, τοῦ κόσμου τῆς ἰδέας καὶ τοῦ κόσμου τῆς ὕλης, τοῦ ἀφθάρτου καὶ τοῦ φθαρτοῦ. Ἐπραγμάτωσε σπουδαῖα καὶ μεγάλα ταξείδια διὰ τὴν ἐποχὴν του (Αἴγυπτος, Κυρήνη, Συκελία - Κάτω Ἰταλία). Ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας, ποὺ ἐπέζησε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ (529 μ.Χ.) ἀντιπροσωπεύει τὴν οὐσιώδη πνευματικὴν ζωὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

8. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΙΚΗ ΝΟΗΤΙΚΗ

Ὁ Ἀριστοτέλης (384—322 π.Χ.) ἀπὸ τὰ Στάγειρα τῆς Χαλκιδικῆς ἀποβαίνει

9. ΕΠΙΛΟΓΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ

ὁ κύριος ἔρμηνευτὴς τοῦ κύκλου τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ ὁ ἔρευνητὴς τοῦ ἀπείρου κόσμου. Ἐκπροσωπεῖ τὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ πανανθρώπινον γένος κατὰ τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν διανόησιν. Μέσα εἰς τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν ἐτῶν 335—323 ἐδημιούργησεν ἐπιστημονικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐστέγασε πνευματικῶς τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ αἰῶνας. Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ διαφέρων ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν του εἰς θέματα θεωρητικὰ εἰργάσθη καὶ προήγαγε τοὺς τομεῖς τῆς λογικῆς, τῆς μεταφυσικῆς, τῆς ψυχολογίας, τῆς βιολογίας, τῆς ποιητικῆς, τῆς ρητορικῆς, τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτειολογίας καὶ ἄλλων. Τὸ πολυσχιδὲς ἔργον του ἀπεκρυστάλλωθῆ εἰς λαμπρότατον σύνολον κατὰ τὴν χρονικὴν περιόδον καθ' ἣν ὁ μαθητὴς του Ἀλέξανδρος ἐπραγματοποιούσε τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν κατάρκτησιν τοῦ κόσμου.

Ἡ Μεταφυσικὴ καὶ ἡ Λογικὴ, ρωμαλέα δημιουργήματα τῆς Ἀριστοτελικῆς διανοίας, ἐξακολουθοῦν νὰ διδάσκουν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ σήμερα. «Ὁ Ἀριστοτέλης μετὰ τοῦ διδασκάλου του Πλάτωνος ἀποτελεῖ τὴν φωτεινὴν δυάδα τῆς φιλοσοφίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Καίτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔζησε παρήλθον πολλοὶ αἰῶνες, ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ καὶ τοῦ διδασκάλου του τυγχάνει εἰσέτι αἰσθητῆ ἐπὶ τῆς νεωτέρας φιλοσοφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς σκέψεως»⁽¹⁶⁾,

Ὅπως ὁ διδάσκαλός του Πλάτων ὑπῆρξε ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Ἀκαδημίας, πού ἤκμασε μέχρι τοῦ βου αἰῶνος, τοιοῦτοτρόπος καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὑπῆρξεν ὁ Ἰδρυτὴς τῆς Περιπατητικῆς Σχολῆς.

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Σωκράτους, πού εἶχαν τραπῆ πρὸς τὸ πρακτικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας διακλαδίζονται εἰς δύο ροπὰς: 1) Οἱ κυνικοὶ (Ἄντισθένης καὶ Διογένης). 2) Οἱ ἠδονικοὶ (Ἀρίστιππος ὁ ἐκ Κυρήνης). Ὑπάρχουν καὶ αἱ δύο ἄλλαι Σωκρατικαὶ σχολαὶ μὲ θεωρητικὰ στοιχεῖα: 1) Ἡ Μεγαρικὴ (Εὐκλείδης ὁ Μεγαρεὺς) καὶ 2) Ἡ Ἡλειακὴ (Φαίδων ὁ Ἡλείος).

Ἡ τρίτη περίοδος τῆς ἀρχαίας Φιλοσοφίας εἶναι ἐκείνη τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων — πρώτη εἶναι ἡ προσωκρατικὴ, δευτέρα ἡ ἄττικὴ περίοδος — καὶ παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον. Ὡς ἐπικέντρον τῆς φιλοσοφίας τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων καθὼς καὶ τῶν ρωμαϊκῶν εἶναι τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς καὶ ἡ τάσις τοῦ ἠθικοῦ δέοντος, ὅποτε ἔχομεν τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας. Τὰ κυριώτερα ρεύματα καὶ συστήματα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι οἱ Στωϊκοί, οἱ Ἐπικουρεῖοι, οἱ Σκεπτικοί, οἱ ἔκλεκτοὶ καὶ οἱ Νεοπλατωνικοί. Ἰδρυτὴς τῆς Σχολῆς τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας εἶναι ὁ Ζήνων ὁ Κιτιεὺς (336—261 π.Χ.). Στωϊκοὶ εἶναι ὁ Κλεάνθης (304—232 π.Χ.), ὁ Χρύσιππος (480—204 π.Χ.), ὁ Παναίτιος (180—110 π.Χ.), ὁ Ποσειδώνιος (135—51 π.Χ.). Ἡ ἀπάθεια, ἡ ἀποχὴ ἀπὸ ἡδονᾶς καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις εἰς τὰς συμφορὰς τῆς ζωῆς ἀπαρτίζουν τὴν οὐσίαν τῆς φιλοσοφίας τῶν Στωϊκῶν.

Ἰδρυτὴς τῆς σχολῆς τῶν Ἐπικουρεῶν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἐπίκουρος (341—270 π.Χ.). Κατὰ τοῦτον ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἐγκεῖται εἰς τὴν γαλήνην, τὴν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν ἀντοχήν.

Ὁ Πύρρων ὁ Ἡλείος (360—270 π.Χ.) ἐπιζητεῖ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ἀποχῆς ἀπὸ κάθε κρίσιν.

Ἡ βασικὴ θεώρησις τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας ὑποδεικνύει ὅτι μέσα εἰς τὴν ἀνήσυχον καὶ δυνατὴν ἔρευνάν της χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπον ὄχι ὡς ἀπλὴν μηχανήν, ἀλλὰ ὡς πρόσωπον μὲ ψυχὴν ἀθάνατον, πού δεσπόζει εἰς τὸν κόσμον,

Παραλλήλως, οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν πολὺ βασικὰ θέματα τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ συνοπτικὴ αὐτὴ πορεία τοῦ στοχασμοῦ καὶ τοῦ λόγου μιᾶς σημαντικῆς περιόδου τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ ἐρχεται νὰ δείξη τὴν ἀδιάκοπον πνευματικότητά του, τὴν αὐτοτέλειάν του, πού διέπει καὶ τοὺς σημερινοὺς καιροὺς πα-

ρά την κρισιμότητά των και τόν πολύ-πτυχον προβληματισμόν των. Πράγματι, ή έποχή μας κλονισμένη έκ θεμελίω-ων λόγω πτώσεως τών άξιωών, έχει ά-νάγκη και πολλήν χρείαν νά προσεγ-γίση και νά πλησιάση τά κλασσικά έρ-γα και νά γνωρίση τό φρόνημα τών άρ-χαίων, διότι αύτοί άποτελοϋν την πρώ-την ρίζαν και την πηγήν της έθνικής, της πνευματικής και καλλιτεχνικής μας ύπάρξεως. Την ήθικην ένότητα του Έλ-ληνισμού θραδύτερον άπεργάζεται ο Χριστιανικός Λόγος όποτε ο διδυμος αύτός λόγος χαλυθδώνει την συνείδη-σιν της πνευματικής και πολιτιστικής ένότητος και εις τόν Δυτικόν κόσμον.

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Φιλόλογος - Άυκειάρχης

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- (9) Δ. Κωτσάκη: «Η κοσμοθεωρία του υλισμού», Άθήνα 1981, σελ. 21.
 (10) Δ. Κωτσάκη, ένθ' άνωτ. σελ. 26.
 (11) Δ. Κωτσάκη, ένθα άνωτ. σ. 28.
 (12) Βλ. «Άθηνάϊκή Φιλολ. Βιβλιοθή-κη», «Η Άρχαία Σοφιστική» (The sophi- stic Movement), έκδ. Καρδαμίτσα, σελ. 343.
 (13) Δ. Ν. Παπαθανασοπούλου: «Η Σοφιστική και ή πορεία του πνεύματος», περιοδ. «Άκτίνες», Μαΐου και Ίουνίου 1988, 491 και 492, σελ. 145-148 και 182-185.
 (14) Β. Ν. Τατάκη: «Λογική», Θεσσαλο- νίκη, 1966, σελ. 17.
 (15) Β. Ν. Τατάκη: «Ο Σωκράτης» (ή ζωή και ή διδασκαλία του), Β' έκδ. Έκδ. «Άστήρ», Άθήνα 1975, σ. 128.
 (16) Κ. Δ. Γεωργούλη, «Άριστοτέλης ό Σταγειρίτης», έκδ. Ίστορικής και Λαο- γραφικής Έταιρείας Χαλκηδικής — Θεσ- σαλονίκη 1962, σελ. 25.

«ΚΑΙ Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΣ»

Νά σε κυκλώνει 'δω στή γή,
μαζί σου στα οϋράνια,
είν' ή ευχή του λειτουργού
την ώρα της Άναφοράς.

Και δέηση και προσευχή
της μάνας, του πατέρα,
δταν έλπίδα τους σαρκώνεσαι
και «ζωγραφιά» Έκείνου.

Κι επάνω σου δταν άνθουñ
της άνοιξης οί κρίνοι,
κι δταν στο διάβα σου γλιστράς
κι όρθός δταν τρανεύεις.

Κι άν βρίσκεσαι στην έρημιά
κι ανάμεσα σ' άνθρώπους,
Έκείνος θα σε εύλογά
άν τό ποθείς, και «δοϋλος» Του θα
γίνεις.

ΦΙΛΗΜΩΝ ΚΑΠΑΣΟΓΛΟΥ

ΛΕΩΝ (ἢ Λέβ) ΝΙΚΟΛΑΓΕΒΙΤΣ ΤΟΛΣΤΟΪ·
ΘΕΟΔΩΡΟΣ (ἢ Φίοντορ) ΜΙΧΑΗΛΟΒΙΤΣ ΝΤΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΙ

(ἀπὸ πλευρᾶς ψυχοπνευματικῆς πορείας, μέσα στὴ ζωὴ)

Ὁ Ἀββάς Σισώης ἔλεγε:

«Ὅταν πέσεις, σὴμω καὶ ὅταν ξαναπέσεις, ξανασήκω. Μόνον εὐχῆσου στὸ Θεό, ἢ ἐξοδός σου, ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό, νὰ σὲ βρεῖ ὄρθιο καὶ μὲ τὴν «Ἁγία Μετάνοια».

Τὸ συγγραφικὸν ἔργον καὶ τοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Ντοστογιέφσκι εἶναι μεγάλο. Λέγεται καὶ μᾶλλον εἶναι γενικὰ ἀποδεκτό, ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς γίγαντες τοῦ 19ου αἰῶνος, στὸ χῶρο τῆς Ρωσικῆς Λογοτεχνίας. Ἀλλὰ, ἐπίσης τεράστιο εἶναι καὶ τὸ ὑπάρχον ὕλικὸ μελετῶν, ἄρθρων καὶ κριτικῶν διὰ τοὺς δύο συγγραφεῖς.

Ὁ Τολστόϊ εἶναι ἀριστοκράτης, πλούσιος, θηριώδους ὑγείας. Ὁ Ντοστογιέφσκι εἶναι ἀστός, φτωχὸς μᾶλλον, μὲ ὑγεία πού παρουσίαζε προβλήματα.

Ὁ Τολστόϊ ἔζησε ἀπὸ τὸ 1828 ἕως τὸ 1910, δηλαδὴ 82 χρόνια, ἐνῶ ὁ Ντοστογιέφσκι ἔζησε ἀπὸ τὸ 1821 ἕως τὸ 1881, δηλαδὴ 60 χρόνια.

Ἄς δοῦμε ὁμως μαζὶ, τὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τὸν Τολστόϊ.

Ὁ κόμης Λέων (ἢ Λέβ) Νικολάγεβιτς Τολστόϊ γεννήθηκε τὸ ἔτος 1828, εἰς τὸ μεγάλο οἰκογενειακὸ ἀγρόκτημα τῆς Γιασνάγια Πολιάνα στὴν Τούλα τῆς Ρωσίας.

Ὁ παπoύς του ἦταν διοικητῆς τοῦ Καζάν καὶ ἔγινε γνωστὸς γιὰ τὴν ἀκόλαστη ζωὴ του καὶ τὴν κτηνώδη διαγωγὴ του, ἀπέναντι τῶν λαϊκῶν στρωμάτων.

Ὁ πατέρας του, ἦταν ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τίς τάξεις τοῦ ὁποῖου παραιτήθηκε, γιὰ νὰ ζήσει ὡς γαιοκτῆμων. Ἡ μητέρα του, ἦταν ἡ πλούσια πριγκίπισσα Βολκόνσκι.

Σὲ ἡλικία 3 ἐτῶν ὁ Τολστόϊ, ἔμεινε ὄρφανὸς ἀπὸ τὴ μητέρα του. Γιὰ τὴ μητέρα του ὁ ἴδιος ὁ Τολστόϊ λέει, ὅτι ἦταν νοικοκυρά, ἡσυχῆ, ὑπομονετικῆ, γυναικίκα πού ἀγαποῦσε τὴν ἀλήθεια καὶ συγχρόνως ἀπλοϊκῆ. Ἀπὸ αὐτὴν, λέει

ὁ ἴδιος, ἐκκληρονόμησε τὸ τέλειον θάρρος, τὴν πλήρη ἀδιαφορία γιὰ τὴν κοινὴ γνώμη, καὶ τὸ θαυμασιὸ χάρισμα νὰ διηγεῖται ἱστορίες.

Τὴν μητέρα του ὁ Τολστόϊ θά τὴν θυμᾶται πάντοτε μὲ λατρεία. Καὶ θά δημιουργήσει ἀργότερα καθ' ὁμοίωσίν της, τὴν ἡρωίδα Μαρία Μπολκόνσκιγια, στὸ περίφημο ἔργο του «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη».

Σὲ ἡλικία 9 ἐτῶν, ἔμεινε ὄρφανὸς καὶ ἀπὸ τὸν πατέρα του.

Τὸν πατέρα του τὸν χαρακτηρίζει ὁ Τολστόϊ ἀρτίως μορφωμένον, μὲ γαλλικὴ ἀγωγή, ὅπως ἦταν ἡ ἀριστοκρατικὴ συνήθεια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἦταν κόμης. Γιὰ τὸν πατέρα του, προσθέτει ὁ Τολστόϊ, ὅτι δὲν τὸν εἶχε ἐπιθρεάσει πολὺ τὸ στρατιωτικὸ ἐπάγγελμα, ὅτι ἦταν συμπαθῆς, εἴρων, μὲ μελαγχολικοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ὅτι δὲν εἶχε ἐπιδείξει τὴν συνηθισμένη δουλοπρέπεια τῶν φεουδαρχῶν, ἐναντι τοῦ Τσάρου. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο συνετέλεσε, ὅχι μόνον στὸ νὰ ζεῖ ὁ πατέρας του μακρὰν τῆς Αὐλῆς τοῦ Τσάρου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ μεταδώσει εἰς τὰ τέκνα του, πικρίαν καὶ μίσος κατὰ τὸν Τσάρο.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, ὁ Λέων Τολστόϊ καὶ τὰ ἄλλα ἀδελφία του, ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν κηδεμονία τῆς θείας των, κομίσσης, Ὅσεν - Σάκεν. Τὴν ἀπ' εὐθείας ὁμως ἀνατροφὴν αὐτῶν εἶχε ἀναλάβει ἡ μακρινὴ συγγενὴς τους Ἐργκόλσκαγια, ἡ ὁποία, κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις αὐτοῦ τοῦ ἰδίου τοῦ Τολστόϊ, εἶχε μεγάλῃ ἐπίδραση στὴ διάπλαση τοῦ χαρακτήρος του.

Ὅταν ἦταν 12 χρόνων (τὸ ἔτος δη-

λαδή 1840), λόγω θανάτου της Έργυκόλσκαγια, αναλαμβάνει τη φροντίδα της ανατροφής του (άλλα και των αδελφών του), ή συγγενής του Γιούσκοβα, που ήσκησε επίσης ισχυροτάτη επίδραση, επί της αναπτύξεως του Λέοντος Τολστόϊ, κατά την νεανικήν του ηλικίαν.

Η Γιούσκοβα, μετά από έντονη ζωή, είχε απολύσει όλους τους υπηρέτες της και είχε επιδοθεί στην μελέτη των βίων των Άγιων, κάνοντας συντροφιά μόνον με τους προσκυνητάς και τους πτωχούς τῷ πνεύματι. Ἀργότερα ἡ Γιούσκοβα προσέλαβε γιὰ τὸν Λέοντα Τολστόϊ, Γάλλο παιδαγωγὸν. Μεγαλύτερη ὅμως ἐπιρροή εἶχε στὸν Τολστόϊ, ὁ Γερμανὸς παιδαγωγὸς του, Φέδωρ Κέσσελ, ὁ ὁποῖος τὸν εἰσήγαγε στὴν μελέτη τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην πολλὰ πρόσωπα ἤσκησαν ἐπιρροή ἢ ἐπροξένησαν ζωηρὴ ἐντύπωση εἰς τὸν μελλοντικὸν συγγραφέα, π.χ., ὁ γερο - Γκριτσα, ὁ ὁποῖος «δὲν ἤξερε τίποτα ἄλλο, παρὰ νὰ κλαίει καὶ νὰ προσεύχεται». Αὐτὸς ἐνέπνευσε στὸν Τολστόϊ, τὸν τύπο τοῦ θεοσεβοῦς Χριστιανοῦ Ἀκίμ, εἰς τὸ ἔργον του «Τὸ Κράτος τοῦ Ζόφου».

Τέλος, ἐπιρροή ἤσκησε ἐπὶ τοῦ χαρακτήρος του καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του, Νικόλαος. Τὸν βοήθησε εἰς τὸ διηγηματικὸ του ταλέντο, τοῦ ἔμαθε νὰ μελετᾷ τὴν ζωὴν τῶν ζώων καὶ τῶν χωρικῶν ποῦ ἦταν γύρω του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔμαθε νὰ σκέπτεται τοὺς δυστυχεῖς σὲ στιγμῆς εὐτυχίας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ὅτι ὁ ἀδελφός του αὐτὸς εἶχε τέτοια εὐαισθησία, ὥστε ἐφθανε νὰ ἀγκαλιάζει τὰ γέρικά ἄλογα, γιὰ νὰ τοὺς ζητήσῃ συγγνώμην, γεγονόςς ποῦ εἶχε προξενήσει θαυμάτη ἐντύπωση στὸ νεαρὸ Τολστόϊ.

Μέσα στὸ περιβάλλον αὐτὸ μεγάλωσε ὁ Τολστόϊ καὶ γράφει ὁ ἴδιος ὅτι «ἀπὸ ἡλικίας πέντε ἐτῶν αἰσθάνθηκε, ὅτι ἡ ζωὴ δὲν εἶναι διασκέδαση, ἀλλὰ σοβαρὸ ζήτημα». Μὲ χαρακτηριστὴ εὐέξαπτο, δύσκολο, ὑπεροπτικὸ καὶ ταυτόχρονα ὑπερευαίσθητο καὶ στοχαστικὸ, ἄρχισε τὴν αὐτομόρφωσή του ὁ Τολστόϊ, διαβάζοντας Ἀγία Γραφή, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ρουσσώ.

Σὲ ἡλικία 16 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1844), γράφηκε στὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Κα-

ζάν, στὴν ἀρχή, στὴν σχολὴ ἀνατολικῶν γλωσσῶν καὶ μετὰ στὴν Νομικὴ Σχολή. Ἀλλὰ ὁ αὐστηρὸς κανονισμὸς καὶ ἡ σκληρὴ πειθαρχία, τοῦ ἐδημιούργησαν μεγάλη ἀντίδραση. Καὶ γι' αὐτὸ σὲ ἡλικία 19 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1847) προφασιζόμενος λόγους ὑγείας, ἐγκατέλειψε τὸ Πανεπιστήμιον.

Σ' αὐτὴ τὴν ἡλικία, τῶν 19 ἐτῶν, ἀνέλαβε τὴν διαχείριση τῆς περιουσίας του, ποῦ ἦταν πέντε χωριά καὶ 300 ψυχές. Ἐγκατεστάθηκε στὴν Γισανάγια Πολιάνα, τὸ μεγάλο οἰκογενειακὸ ἀγρόκτημα καὶ προσπάθησε, χωρὶς ἐπιτυχία, καὶ βελτιώσει τοὺς ὄρους ζωῆς τῶν χωρικῶν του.

Τὸ ἴδιο ἔτος 1847 καὶ σ' αὐτὴ τὴ νεαρὰ ἡλικία τῶν 19 ἐτῶν, ἄρχισε νὰ γράφει ἕνα ἡμερολόγιον, ὅπου ὡς τὸ θάνατό του, ἐκτός ἀπὸ σύντομα διαλείμματα, σημείωνε κάθε ἡμέρα, τὰ λάθη του καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς του. Ἀπὸ τὶς «ἐξομολογήσεις» του, ποῦ γράφηκαν καὶ δημοσιεύτηκαν ἀργότερα, φαίνεται, ὅτι ἀπὸ ἐφηβὸς εἶχε ἀπομακρυνθῆ ὀυσιαστικὰ τῆς πίστεως, μετὴν πεποιθήση «ὅτι ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία, δὲν μετέχει τῆς ζωῆς, ὁμολογεῖται μακρὰν τῆς ζωῆς καὶ ἀνεξαρτήτως αὐτῆς».

Τὴν πίστη, τὴν εἶχε στὴν πράξη ἀντικαταστήσει, μὲ ἕνα σύστημα αὐτοτελειοποιήσεως ἠθικῆς, διανοητικῆς καὶ σωματικῆς ποῦ ἔτεινε, κατὰ τὸν ὀρισμὸν τοῦ ἴδιου τοῦ Τολστόϊ, «εἰς προσαρμογὴν πρὸς τὰς προϋποθέσεις ἐκείνας, ποῦ κοινωνικῶς ἦταν ὑποδειγματικαί».

Ἀπὸ τὸ ἡμερολόγιόν του, φαίνεται τὸ εὐρὸ πρόγραμμα ἐργασίας, ποῦ εἶχε ἐπιβάλλει στὸν ἑαυτὸν του, γιὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελειότητα ποῦ ἠθελε. «Ἦθελε νὰ γίνῃ, ὅπως λέει στὶς «ἐξομολογήσεις» του, «ἐνδοξότερος, ἰσχυρότερος, πλουσιώτερος».

Ἦδη, οἱ σύντομες ἐπισκέψεις του, στὴ Μόσχα καὶ στὴν Πετρούπολη, σηματοδοτοῦνται, ἀπὸ τὶς περιπέτειες μιᾶς ἐκλυτῆς ζωῆς, μὲ χαρτοπαίγνια καὶ χρέη.

Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1851), γιὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ζωὴν αὐτὴν καὶ μὲ συμβουλὴν τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου, κατετάγη στὸ στρατὸ καὶ ἀργότερα πολέμησε στὴ Σεβαστούπολη, ὅπου εἶχε πλοῦσια πολεμικὴ ἐμπειρία.

Τὴν πλούσια πολεμικὴ αὐτὴ ἐμπειρία του, ποὺ ἐνίσχυσε τὴν πεποίθησή του, γιὰ τὸν παραλογισμό τοῦ πολέμου, θὰ τὴν χρησιμοποιοῦσε μεταγενέστερα, στὴν συγγραφὴ τοῦ ἔργου του «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη».

Ἀπὸ τὸ στρατὸ ἔφυγε τὸ ἔτος 1856 σὲ ἡλικία 28 ἐτῶν, μὲ τὸν βαθμὸ τοῦ ὑπολοχαγοῦ, καὶ ἐγκατεστάθηκε, στὴν Πετροῦπολη μὲ ἀνοιχτὲς τὶς πόρτες τῶν φιλολογικῶν καὶ κοσμικῶν κύκλων, λόγῳ τῆς φήμης του ὡς συγγραφέως.

Πρὶν περάσει ὁμοῦ χρόνος, ἀνεχώρησε γιὰ τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, δὲν ἔβρισκε σ' αὐτὸν ἕνα θαυμαστή. Ἡ ἐντύπωσή του στοῦ σύνολο τῆς, γιὰ τὴν Εὐρώπη, ὑπῆρξε ἀπογοητευτικὴ, ἐπισημασθῆκε ὁμοῦ γιὰ νὰ σπουδάσει παιδαγωγικά συστήματα, χάρις στὰ ὁποῖα δημιούργησε στὴ Γαλιανία Πολιάννα, ἕνα λαϊκὸ σχολεῖο, μὲ δάσκαλο τὸν ἴδιο. Βασικὰ πίστευε στὴν ἐλευθέρου ἀγωγῆς.

Σὲ ἡλικία 34 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1862), ἐρωτεύεται καὶ κάνει σύζυγό του τὴν 18χρονη Σοφία Ἀντρέγεβνα Μπέρς, μὲ τὴν ὁποία ἀπέκτησε 14 παιδιά, καὶ ἡ ὁποία τὸν βοήθησε πολὺ στοῦ συγγραφικὸ τοῦ ἔργου. Εἶναι ἡ εὐτυχέστερη περίοδος τῆς ζωῆς του. Σ' αὐτὴν τὴν περίοδο ἀνήκει καὶ τὸ περίφημο ἔργο του «Πόλεμος καὶ Εἰρήνη». Σ' αὐτὴν τὴν περίοδο, ἡ φήμη του ἔχει μεγαλώσει καὶ οἱ πολλοὶ θαυμασταὶ του, τὸν ἀκολουθοῦν μέρα - νύχτα, σημειώνοντας προσεκτικὰ, τί λέει καὶ τί κάνει.

Τότε ἦταν ποὺ γονάτισε μὲ τὴν γυναίκα του καὶ παρακάλεσε τὸν Ὑψιστο, νὰ ἐξακολουθήσει αὐτὴ ἡ ὑπέροχη εὐτυχία.

Ἐπειτα ἄρχισε μιὰ βαθμιαία ἀλλαγὴ στὸν Τολστόϊ. Ἐγινε σιγὰ - σιγὰ ἐντελῶς διαφοροτικὸς. Νηρεπόταν γιὰ τὰ μεγάλα τοῦ ἔργου ποὺ εἶχε συγγράψει καὶ ἀφιέρωσε τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του στοῦ νὰ γράφει κηρύσσοντας τὴν Εἰρήνη καὶ τὴν κατάρχηση τοῦ πολέμου καὶ τῆς φτώχειας. Μιλᾷει συνεχῶς γιὰ τὸ νόμο τῆς ἀγάπης, μιλάει γιὰ τὸν ἀγῶνα χωρὶς θία, ἔφθασε νὰ μοιράσει τὰ ἰκτῆματά του. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι αὐτὴ ἡ διανομὴ τῶν ἰκτῆματων του, εἶχε χαρακτηρῆ μαῶλλον θεωρητικόν, παρά πρακτικόν. Ἐν τούτοις εἶχε προκαλέσει μεγάλῃ ἐντύπωσιν. Ἀκόμη λέει ὁ Τολστόϊ ὅτι δὲν

πρέπει νὰ ἀντίσταται κανεὶς στοὺς κακοὺς ποὺ χρησιμοποιοῦν βία.

Δὲν εἶχε οὐσιαστικὰ δεσμό, μὲ τοὺς ἐπαναστατικὸς κύκλους τῆς ἐποχῆς του, ἐνῶ ἦταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Τσάρο καὶ σιγὰ - σιγὰ ἀπομακρυνόταν ἀπὸ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ἦδη ἀπὸ τὸ 1885, σὲ ἡλικία 57 ἐτῶν, θέλει νὰ ἱδρύσει, μιὰ νέα θρησκεία τοῦ Χριστοῦ!..., ἡ ὁποία δὲν θὰ ὑποσχόταν μιὰ μέλλουσα μακαριότητα, ἀλλὰ θὰ ἔδινε τὴν εὐτυχία πάντα στὴν γῆ. Συγχρόνως ἀρχίζει νὰ εἰρωνεύεται τὰ μυστήρια καὶ νὰ ταυτίζει τὸ καλὸ μὲ τὴν ἀπόλυτη γνώση. Γράφει ὅτι... «Διὰ τὸν Ἰησοῦ τελικὰ, πιστεύει ὅτι ἦταν ἀγνώστου πατρὸς καὶ ἀφοῦ δὲν γνώριζε τὸν πατέρα του μὲσα στὴν παιδικὴ Του ἀθωότητα, ὀνόμασε τὸν Θεόν, πατέρα».

Ὁ Τολστόϊ ἀναγνωρίζει τὴν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν ὀρθολογισμό τῆς, ὅχι διότι πιστεύει εἰς μιαν ἀποκάλυψιν ἀνθρώπων.

Τελικὰ, τὸ ἔτος 1901, ἡ Ἰερά Σύνοδος τῆς Ρωσίας ἀφορίζει τὸν Τολστόϊ. Ἦταν τότε ὁ Τολστόϊ 73 ἐτῶν.

Ἡ τρομερότερη σύγκρουση ὁμοῦ, εἶναι μὲ τὴν γυναίκα του, ποὺ διαφωνεῖ στὴν μεταβολὴ τῆς πορείας τοῦ Τολστόϊ, ἰδίως στὰ οικονομικὰ θέματα, καὶ δημιουργοῦνται ἀφόρητες καταστάσεις, γιὰ τὸν Τολστόϊ. Τὸ ἔτος 1910, ὁ Τολστόϊ, σὲ ἡλικία 82 ἐτῶν, μὴ μπορώντας νὰ ὑποφέρει τὴν γυναίκα του, φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι, μὲσα στὴν παγωνιά τῆς χιονισμένης νύχτας, χωρὶς νὰ ξέρει ποῦ πηγαίνει. Πηγαίνει μέχρι τὸ μικρὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ Ἀστάποβο, ὅπου ὁ σταθμάρχης τὸν φιλοξενεῖ στοῦ δωμάτιό του. Ἐκεῖ, μετὰ 11 μέρες πεθαίνει ἀπὸ πνευμονία, χωρὶς νὰ θελήσει νὰ δεχθεῖ κατὰ τὶς τελευταῖες του στιγμὲς, οὔτε τὴν γυναίκα του, ποὺ προσέτρεξε, οὔτε τὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος εἶχε σπεύσει, γιὰ νὰ τὸν μεταπεῖσει ἁπῶς ἐπανέλθει στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας.

Πιστεύω ὅτι σὰς ἔδωσα τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ βιογραφικὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ διαγραφῆ σαφέστατα μὲσα ἀπὸ αὐτὰ, ἡ ψυχοπνευματικὴ πορεία τοῦ Τολστόϊ μὲσα στὴν ζωὴ.

Καὶ τώρα σὰς θυμίζω ἀπλῶς, μερικὰ ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα τοῦ Τολστόϊ:

«Ἱστορία τῆς χθεσινῆς ἡμέρας», «Πό-

λεμος και Ειρήνη», «Τὸ πρωῖνὸ ἐνὸς γαιοκτημόνα», ἡ τριλογία «Παιδικὰ Χρόνια - Ἐφηβεία - Νιάτα», «Κοζάκοι», «Ἱστορίες ἀπὸ τὴν Σεβαστούπολη», «Ἄννα Καρένινα», «Ἐξομολογήσεις», «Ὁ θάνατος τοῦ Ἰβάν Ἰλιτς». «Ἡ σονάτα τοῦ Κρώυτερ» καὶ πολλὰ ἄλλα.

Β'

Ἄς δοῦμε ὅμως καὶ τὴν Βιογραφία τοῦ Ντοστογιέφσκι, σε γενικὲς γραμμές.

Πρὶν ἀρχίσω θὰ σᾶς θυμίσω μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Ντοστογιέφσκι:

«Φτωχοί», «Λευκὲς νύχτες», «Ἕνας μικρὸς ἥρωας», «Οἱ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ σπῆτι τῶν πεθαμένων», «Ταπεινοὶ καὶ καταφρονεμένοι», «Χειμερινὲς σημειώσεις γιὰ τὶς καλοκαιρινὲς ἐντυπώσεις», «Ὁ παίχτης», «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ ὑπόγειο», «Ἐγκλημα καὶ τιμωρία», «Ὁ ἠλίθιος», «Οἱ δαιμονισμένοι», «Ἀδελφοὶ Καραμαζώφ» καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ὁ Ντοστογιέφσκι γεννήθηκε τὸ ἔτος 1821, στὴν Μόσχα. Ἦταν παιδί τοῦ Μιχαὴλ Ἀνδρέγεβιτς καὶ τῆς Μαρίας Θεοδώροβνας. Ὁ πατέρας του ἦταν γιατρός, σὸ νοσοκομεῖο τῆς Ἁγίας Μαρίας στὴ Μόσχα καὶ ἦταν ἀνθρώπος μεγάλης μορφώσεως.

Στὸν πατέρα του, εἶχε παραχωρηθῆ ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο, διαμέρισμα ἀποτελούμενο ἀπὸ δύο δωμάτια, μέσα στὰ ὁποῖα ἔμεινε ἡ ἐννεαμελὴς οἰκογένεια τοῦ Ντοστογιέφσκι (δηλ. ἑπτὰ παιδιά καὶ οἱ γονεῖς).

Στὴν οἰκογένεια Ντοστογιέφσκι ἐπικρατοῦσαν τὰ πατριαρχικὰ ἤθη, ὅχι ὁμως μὲ τραχύτητα λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς ἀγαθότητος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας.

Ὁ νεαρὸς Ντοστογιέφσκι ἔτυχε ἐπιμελημένης ἀνατροφῆς, κάθε καλοκαίρι δέ, μαζί μὲ τὴν οἰκογένειά του, πήγαινε σὲ ἕνα μικρὸ ἐξοχικὸ κτῆμα, πού οἱ γονεῖς του εἶχαν ἀποκτήσει, σὸ Τούλσκ. Ἡ παιδικὴ καὶ ἐφηβικὴ ἡλικία τοῦ Ντοστογιέφσκι δευτέρου παιδιοῦ, ἀνάμεσα σὲ ἑπτὰ ἀδελφία, ἦταν ἐνὸς ὑπερευαίσθητου παιδιοῦ, πού ἀγαποῦσε τὴ μοναξιά καὶ τὴν λογοτεχνία.

Σὲ ἡλικία 10 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1837), ὑπέστη δύο πλῆγματα. Τὸν θάνατο τῆς μητέρας του καὶ τὴν εἶδηση τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ Ρώσου συγγραφέα

Πούσκιν (πού ὅπως εἶναι γνωστὸ σκοτώθηκε σὲ μονομαχία), καὶ τὸν ὁποῖον ἐθαύμαζε, ὁ νεαρὸς Ντοστογιέφσκι.

Τότε εἰσήχθη εἰς τὴν στρατιωτικὴ σχολὴ τοῦ μηχανικοῦ, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐφοίτησε 6 χρόνια (1837-1843). Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, εὐρισκόμενος στὴν σχολή, ὑφίσταται καὶ νέον πλῆγμα. Ὁ πατέρας του σκοτώνεται σὸ κτῆμα πού εἶχαν, ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς πού εἰργάζοντο ἐκεῖ. Τὸ νῆο αὐτὸ πλῆγμα, ἔχει καὶ συνέπειες στὴν υγεία του. Παθαίνει τὴν πρώτη κρίση ἐπιληψίας. Σὲ ἡλικία 22 ἐτῶν ἐτελείωσε τὴ σχολὴ καὶ ὑπηρέτησε γιὰ λίγο διάστημα, σὸ ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν στὴν Πετροῦπολη, ὡς σχεδιαστής. Σὲ ἡλικία 23 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1844), παραιτεῖται τῆς θέσεώς του, γιὰ νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴν μελέτη τῆς Λογοτεχνίας καὶ τὴν συγγραφή.

Σὲ ἡλικία 28 ἐτῶν (τὸ ἔτος 1849), συλλαμβάνεται μαζί μὲ ἄλλους, διότι ἐσύχναζε σὲ κύκλο σοσιαλιστῶν. Μένει μερικὸς μῆνες στὶς φυλακὲς τῶν πολιτικῶν κρατουμένων τῆς Πετροῦπόλεως καὶ ἐν συνεχείᾳ καταδικάζεται εἰς θάνατον, μαζί μὲ ἄλλους. Ἡ ἀπονομὴ χάριτος τὸν πρόφθασε, ἀφοῦ εἶχε γίνει ἤδη ἡ ἐκτέλεση ἄλλων καταδικῶν καὶ περιέμενε τὴν σειρά του γιὰ ἐκτέλεση. Ἡ ἀπονομὴ χάριτος ἀπὸ τὸν Τσάρο, μετέτρεπε τὴν ποινὴ του, σὲ 4 ἔτη καταναγκαστικὰ ἔργα στὴν Σιβηρία καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸν ὑποχρέωνε νὰ καταταγῆ στὸν στρατό. Δύο μέρες ἀργότερα, τὸν μετέφεραν στὴν πόλη Ὀμσκ τῆς Δυτικῆς Σιβηρίας, ἀφοῦ προηγουμένως οἱ γυναῖκες τῶν Δεκεμβριστῶν, τὸν εἶχαν ἐφοδιάσει μὲ ἕνα Εὐαγγέλιον.

Γιὰ τὴν ἱστορία διευκρινίζω, ὅτι Δεκεμβριστὰ λεγόντουσαν κυρίως οἱ κύκλοι τῶν ἀξιοματικῶν πού στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος, εἶχαν κάνει ἐξεγέρσεις κατὰ τοῦ Τσάρου, θέλοντας νὰ ἐκσυγχρονίσουν τὴ Ρωσία, μὲ πρότυπον βεβαίως τὴν Δυτικὴν Εὐρώπη.

Εἰς τὸ ἔργον του «Ὁ ἠλίθιος», ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα ἔργα του, ὁ Ντοστογιέφσκι, περιγράφει τὰ συναισθήματα, πού δοκίμασε σάν μελλοθάνατος.

Σὲ ἡλικία 33 ἐτῶν ἀπεφυλακίσθη (τὸ ἔτος δηλαδὴ 1854). Καὶ ἐν συνεχείᾳ ὑπηρέτησε στὸν στρατό, στὴν ἀρχὴ σάν

στρατιώτης και μετά σαν άνθυπασπι-
στής, αλλά πάντοτε στην Σιβηρία. Ά-
πό τότε οι κρίσεις επιληψίας θα γίνουν
μόνιμος και βασανιστικός σύντροφος
της ζωής του.

Σε ηλικία 35 ετών, το έτος 1856, ύ-
πηρετώντας στον Στρατό, γνώρισε την
χήρα Μαρία Δημητρίεβνα Ίσάεφ, γυ-
ναίκα άσθενική και δύστροπη, και την
έκανε γυναίκα του. Ή συμβίωσή τους
ήταν προβληματική.

Σε ηλικία 38 ετών, το έτος 1859, κα-
τότιν άδειας, έγκατεστάθη στην Πε-
τρούπολη, εύρισκόμενος όμωσ πάντοτε
ύπό άστυνομικήν έπιτήρησιν. Άλλά και
σε όλη την μετέπειτα ζωή του, δεν έ-
παψε ή άστυνομική έπιτήρησις.

Στά 41 του χρόνια (το έτος 1862),
κάνει το πρώτο του ταξίδι στην Εύρώ-
πη. Οι έντυπώσεις του είναι άπογοη-
τευτικές.

Γράφει «Ή Εύρώπη είναι νεκροτα-
φείο. Όλες οι μεγάλες ψυχές πέθαναν
και οι άμυχοι, οι πρακτικοί, οι συμφε-
ροντολόγοι μπακάληδες ζούν. Ή Ρω-
σία είναι προορισμένη άνωθεν να σώ-
σει τον κόσμο».

Σε ηλικία 42 ετών, έπιχειρεί νέο τα-
ξίδι στην Εύρώπη. Σ' αυτό το ταξίδι,
παίζει στο Βισμπάντεν της Γερμανίας
στην ρουλέτα και στα χαρτιά, χάνει ό-
λα του τα χρήματα και συνεχίζει να
παίζει στα διάφορα μέρη που πηγαίνει.
Άπέκτησε το πάθος να παίζει στην
ρουλέτα και στα χαρτιά μένοντας συ-
νεχώς χωρίς χρήματα.

Σε ηλικία 43 ετών (το έτος 1864),
πεθαίνει ή γυναίκα του ή Μαρία από
φυματίωση, αλλά και ο άδελφός του
Μιχαήλ, ένω συγχρόνως τεράστια χρέη
βαραίνουν επάνω του.

Σε ηλικία 44 ετών, έπιχειρεί 3ο τα-
ξίδι στην Εύρώπη. Σ' αυτό το ταξίδι
χάνει τα χρήματα που έχει στο παιχνί-
δι και γυρίζει με δανεικά στην Ρωσία.
Τότε προσλαμβάνει ως στενογράφον,
την κατά 20 έτη νεώτεράν του, Άννα
Γρηγορίεβνα Σνίτκινα, την όποιαν το
έτος 1867, κάνει γυναίκα του. Είναι τό-
τε 46 ετών ο Ντοστογιέφσκι.

Ή δευτέρα του σύζυγος, ήταν και
θαυμάστριά του και έδειξε για τον Ντο-
στογιέφσκι συγκινητική στοργή. Άνέ-
λαβε την οικονομική διαχείριση των
έκ της συγγραφικής του έργασίας ει-
σοδημάτων και προσπάθησε, να περιο-
ρίσει το πάθος του Ντοστογιέφσκι για

το παιχνίδι. Ή προσπάθειά της αυτή,
χρειάστηκε 4 χρόνια για να φθάσει σε
αίσιον τέλος. Τα 4 αυτά χρόνια, που
χρειάστηκε ή γυναίκα του για να τον
άπαλλάξει από το πάθος του παιχνί-
διού, τά πέρασαν ταξιδεύοντας στην
Εύρώπη, διότι στην Ρωσία τον ένοχλού-
σαν οι δανειστές του. Τα 4 αυτά χρό-
νια τά πέρασαν στην Εύρώπη, μέσα σε
μεγάλη φτώχεια. Άλλά γυρίζοντας, το
έτος 1871 στην Ρωσία, σε ηλικία 50 ε-
τών είχε κερδίσει την μάχη, ο Ντοστο-
γιέφσκι, με την βοήθεια της γυναίκας
του και δεν ξανάπαιξε πιά ποτέ, στην
μετέπειτα ζωή του. 8 χρόνια κράτησε
το πάθος του Ντοστογιέφσκι για το
παιχνίδι. Άπό τά 42 του, μέχρι τά 50
του χρόνια.

Άπό την δεύτερη σύζυγο του, απέ-
κτησε 4 παιδιά έξ ών τά 2 επέζησαν
(ένα άγόρι και ένα κορίτσι).

Σ' αυτή την περίοδο, ο Ντοστογιέφ-
σκι έχει άπομακρυνθεί από τις σοσια-
λιστικές επαναστατικές ιδέες.

Γενικώτερα, με τη συγγραφική του
δραστηριότητα, ο Ντοστογιέφσκι κατα-
πολέμησε τον μηδενισμό της άνωτέρας
τάξεως, της διαφωτισμένης από την Δυ-
τική Εύρώπη. Επίσης, καταπολέμησε
τον άνθρωπισμό, τον μακράν του Χρι-
στού. Γράφει σε μία Έπιστολή του ο
Ίδιος «πιστεύω εις τον Χριστόν και ο-
μολογώ αυτόν, όχι σαν παιδί. Το δικό
μου ώσαννά έξεπήγασε, από το μεγά-
λο ήφαίστειο της άμφιβολίας».

Μέχρι των τελευταίων ήμερών του, ο
Ντοστογιέφσκι, προσήυχετο και έδίδα-
ξε και τά παιδιά του να προσεύχονται
πρός τον Θεόν.

Σε ηλικία 59 ετών, το έτος 1880, ο
Ντοστογιέφσκι, τελειώνει το περίφημο
έργο του «Άδελφοί Καραμαζώφ». Το
ίδιο έτος, έκφωνει τον έπίσης περίφημο
λόγο του, στα άποκαλυπτήρια του ά-
γάλματος του Πούσκιν στη Μόσχα. Ύ-
πενθυμίζω ότι ο Πούσκιν ήταν ο συγ-
γραφέας, που από έφηβος έθαύμαζε ο
Ντοστογιέφσκι.

Σ' αυτόν λοιπόν τον περίφημο λόγο
του, ύμνει τον μεγάλο ποιητή, που τόσο
άριστοτεχνικά έξωτερέκευε την Ρώσι-
κη ψυχή και θρίσκει άφορμή να τονί-
σει πάλι την πίστη του στην παγκό-
σμια άποστολή της σλαβικής Όρθόδο-
ξης Ρωσίας. Ό λόγος αυτός του Ντο-
στογιέφσκι, ξεσηκώνει την λαϊκή ψυχή

καί δημιουργεί κλίμα γενικού λαϊκού
δημαδικού ένθουσιασμού στην Ρωσία
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Μιά ὥραία συνομιλία μὲ τὸν Ντο-
στογιέφσκι, μᾶς περιγράφει ἕνας ἄπι-
στος φοιτητῆς τῆς Θεολογίας, ὁ Ζελε-
νέτσκι.

Στὰ παιδικὰ μου χρόνια, λέει ὁ Ζε-
λενέτσκι, ἀγαποῦσα πολὺ τὴν θρησκεία.
"Ὅταν ὄμως ἔγινα 16 χρόνων, ὁ ένθου-
σιασμός μου γιὰ τὸν Δαρβίνο, τὸν
Σπένσερ καὶ τὴν θεωρία γιὰ τὴν ἐξέ-
λιξη, ποὺ εἶχε ἐξαπλωθεῖ σὲ μεγάλη
κλίμακα, ἐκείνη τὴν ἐποχή, ἀνάμεσα
στοὺς νέους, μὲ παρέσυρε καὶ ἐμένα.
"Ἔτσι ἔγινα ἕνας σκεπτικιστῆς. Ἐρω-
τήματα, ποὺ ἀφοροῦσαν τὴν ἀλήθεια
γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀθανα-
σία τῆς ψυχῆς, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς
ἠθικῆς ζωῆς, μὲ ἀναστάτωναν κυριο-
λεκτικὰ χωρὶς σταματημό.

Τότε ἀκριβῶς, συνεχίζει ὁ Ζελενέ-
τσκι, ἀποφάσισα νὰ στραφῶ πρὸς τὸν
Ντοστογιέφσκι, γιὰ νὰ μοῦ δώσει μιὰ
λύση, στὶς ἀμφιβολίες μου.

Μὲ ὑποδέχθηκε πολὺ πρόθυμα. "Ἔτσι
τοῦ ἐξομολογήθηκα μὲ λεπτομέρειες τῆ
σύγχυσῆ μου καὶ τὶς πεποιθήσεις ἢ
μᾶλλον τὶς ἀπόψεις, ποὺ εἶχα τότε. Ὁ
Ντοστογιέφσκι ἔμεινε σιωπηλός, κου-
νώντας λυπημένα καὶ ἐπιτιμητικὰ τὸ
κεφάλι του.

— Ἀπὸ ποιά σχολὴ εἴσθε; μὲ ρώτησε.

— Ἀπὸ τὴν Θεολογική, τοῦ ἀπάντησα.

— Θεέ μου! ἀκόμα καὶ ἐκεῖ χώθηκε
ἡ ἀπιστία; εἶπε ὁ Ντοστογιέφσκι καὶ
συνέχισε λέγοντας:

« Ἄν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἀπομακρύ-
νονταν ἀπὸ τὴν πίστη στὸν Θεό, ἂν γί-
νονταν ἀθεϊστές, κι ἔφτασαν νὰ συνει-
δητοποιήσουν, πῶς ἦταν ὀλότελα μό-
νοι, ὅπως οἱ ἴδιοι τὸ θέλησαν, θὰ ἔφτα-
ναν σὸ σημεῖο νὰ νοιώσουν ξαφνικά,
πόσο πολὺ εἶχαν ὀφρανεῖ. Πόσο ἀνῆμ-
ποροι καὶ ἀξιοθρήνητοι θὰ ἐμφανίζον-
ταν τότε, στὰ ἴδια τοὺς τὰ μάτια. Χω-
ρὶς Θεό, χωρὶς Χριστό, χωρὶς Πίστη,
στὸν Μόνο Ἀναμάρτητο καὶ στὸ Αἴμα Του,
ποὺ λυτρώνει ὅλον τὸν Κόσμο.

» Ὡ! Θεέ μου, τί φοβερὴ ἐποχὴ θὰ
ἦταν αὐτή». Πρὸς στιγμὴν ὁ Ντοστο-
γιέφσκι ἔπαψε νὰ μιλάει, καὶ ἔπεσε σὲ
συλλογὴ. Σὲ λίγο συνέχισε τὸν λόγο
του λέγοντας:

« Ὅμως, αὐτὸ δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, πο-
τέ, ποτέ! ».

Τὰ τελευταῖα του λόγια, ὁ Ντοστο-
γιέφσκι, τὰ εἶπε τονίζοντάς τα καὶ προ-
ήλωσε γιὰ λίγο, τὸ αἰνιγματικὸ του
βλέμμα, κάπου στὸ κενό.

Ξαναρχίζοντας νὰ μιλάει, ὁ λόγος
του ἦταν κοφτερός: « Ἔχετε κάτι; » εἶπε.
« Θὰ σᾶς ἔστελνα, ἐσᾶς κι ὄλους τοὺς
νέους, ποὺ ἔχουν τὶς δικές σας πεποι-
θήσεις, στὰ κάτεργα.

Γιατί χαμογελάτε; Πραγματικὰ θὰ
σᾶς ἔστελνα στὰ κάτεργα. Ἀπὸ τοὺς
ἀνθρώπους ποὺ βρίσκοντα ἐκεῖ, θὰ μα-
θαίνατε νὰ πιστεύετε στὸ Θεὸ καὶ στὴν
Ἁγία του Ἀλήθεια.

Πιστέψτε στὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴ δύναμη
τοῦ εἶναι σας. Πιστέψτε στὸ Χριστὸ -
Λυτρωτῆ. Πιστέψτε στὸ Χριστὸ - Ἁ-
γάπη. Καὶ ἀφοῦ πιστέψετε καὶ νοιώσε-
τε, πῶς εἶναι δύσκολο νὰ τρῶτε, νὰ πί-
νετε καὶ νὰ μὴν κάνετε τίποτα. Κι ἂν
πραγματικὰ ἔχετε φθάσει, στὸ σημεῖο,
νὰ λυπάστε τοὺς φταχούς. Τότε μοιρά-
στε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ πηγαίνε-
τε νὰ ἐργαστεῖτε γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ.
Ὅμως ἡ διανομὴ τῶν ὑπάρχοντων σας,
δὲν εἶναι κάτι τὸ ὑποχρεωτικὸ. Μὰ οὔ-
τε εἶναι ὑποχρεωτικὸ, τὸ νὰ ντυθεῖτε μὲ
μιὰ χωριάτικη μπλούζα. Ὅλα αὐτὰ εἶ-
ναι μόνο τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ὁ τύπος.

Τὸ μόνο ἀναγκαῖο καὶ σημαντικὸ εἶ-
ναι ἡ ἀπόφασί σας, νὰ κάνετε κάθε τι,
γιὰ χάρη τῆς ἔμπρακτῆς ἀγάπης. Κά-
θε τι, ποὺ ἐσεῖς ἀναγνωρίζετε εἰλικρινά,
ὅτι βρίσκεται στὴ δική σας δυνατότητα.
Καὶ νὰ μὴν λέτε "δὲν μοῦ δίνουν τίπο-
τα νὰ κάνω", "μοῦ δένουν τὰ χέρια"
καὶ τὰ παρῶματα. Ὅποιοι θέλει νὰ εἶ-
ναι χρήσιμος, μπορεῖ νὰ κάνει ἀπέραν-
το καλὸ, μὲ τὰ χέρια κυριολεκτικὰ δε-
μένα.

Στὴν ἐποχὴ μας (ἐννοεῖ, θέβια, ὁ
Ντοστογιέφσκι τὸν 19ο αἰῶνα), ἐξιώ-
νουν τὴν Ἐλευθερία μὲ τὴν ἀποχαλίνα-
ση τῶν παθῶν, ἐνῶ ἡ ἀληθινὴ Ἐλευθε-
ρία βρίσκεται, στὴν κυριαρχία τοῦ ἀν-
θρώπου πάνω στὸν ἑαυτὸ του καὶ τὴν
θέλησή του. "Ἔτσι, ποῦ στὸ τέλος, νὰ
μπορέσει ὁ ἄνθρωπος ν' ἀποκτήσει ἠ-
θικὴ τελείωση καὶ νὰ γίνῃ ἀληθινὸς
κύριος τοῦ ἑαυτοῦ του».

« Στὴν ἐποχὴ μας », συνέχισε ὁ Ντο-
στογιέφσκι, « ἐξιῶνουν τὴν ἐλευθερία
μὲ τὴν οικονομικὴ ἀσφάλεια. Ὅμως
στὴν οὐσία, ἡ ἀσφάλεια αὐτή, δὲν εἶναι
ἐλευθερία, ἀλλὰ δουλεία στὸ χρῆμα.
Ἐνῶ ἀντίθετα, ἡ μεγαλύτερη Ἐλευ-

θερία, δὲν εἶναι νὰ μαζέψει κανεὶς ἀγαθὰ καὶ νὰ ἐξασφαλίσει τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸ χρῆμα, ἀλλὰ νὰ μοιράσει, ὅλα ὅσα ἔχει καὶ νὰ πάει νὰ γίνῃ ὑπηρέτης ὄλων.

Ἄν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὸ ἔκαναν αὐτό, φυσικὰ θὰ γινόντουσαν ἀδελφία μεταξὺ τους. Καὶ παντοῦ ὅπου ὑπάρχει ἀδελφoσύνη, ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἰσότης. Ἄλλὰ, πρὶν ἀπὸ κάθε τι, πρέπει νὰ πιστέψετε στὸ Θεό, στὸ Χριστό.

Ὅχι, νεαρό μου, τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ βλέπετε ἐσεῖς. Νὰ θυμᾶσθε πάντοτε, τί σὰς δίδαξαν ὁ πατέρας σας καὶ ἡ μητέρα σας, στὰ παιδικὰ σας χρόνια. Ὁ Θεὸς ὑπάρχει καὶ τὸ ἴδιο ὑπάρχει καὶ ἡ Ἁγία τοῦ Ἀλήθεια».

Στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ Ντοστογιέφσκι, τελείωσε τὸν ἐκτενῆ ἐπιτιμητικὸ του αὐτὸν λόγον, ἐνῶ ἀπὸ τὰ μάτια του ἔτρεχαν δάκρυα.

Δὲν θυμᾶμαι πῶς τὸν ἀποχαιρέτησα, πῶς ἔφτασα σπίτι μου, λέει ὁ Ζελενέτσκι. Οὔτε θυμᾶμαι πῶς τελείωσε ἡ ἡμέρα ἐκεῖνη. Ὅμως θυμᾶμαι πῶς ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα μιὰ τεράστια ἠθικὴ ἐπανάσταση ἔγινε μέσα μου. Ἀπὸ ἀπίστος, ἔγινα βαθεῖα συνειδητὸς Χριστιανός.

Μὲ τεράστιο ἐνδιαφέρον διάβασα τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα «Ἀδελφοὶ Καραμαζώφ», πού μόλις εἶχε ἐκδοθῆ καὶ θρῆκα μὲ χαρὰ σ' αὐτό, τὴν ἀνάπτυξη καὶ ἐπικύρωση τῶν ἀπόψεων ἐκείνων, πού μοῦ εἶχε ἐκθέσει ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς, σ' ἐκεῖνη τὴν ἀξέχαστη συνάντησή μας.

«Ἀξέχαστη», λέει ὁ Ζελενέτσκι, «διό-

τι ἔγινε αἰτία, ἐκεῖνη ἡ συνάντησή μας, νὰ μὲ κάνει νὰ ἀλλάξω ριζικὰ».

Σὲ ἡλικία 60 ἐτῶν, τὸ ἔτος 1881, ὁ Ντοστογιέφσκι πεθαίνει στὴν Πετρούπολη. Ὡς αἰτία θανάτου ἀναφέρεται: ρῆξις τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας.

Ὁ Ντοστογιέφσκι, πεθαίνει στὸ σπίτι του, στὴν Πετρούπολη, ἀφοῦ πρῶτα ἐξομολογεῖται στὸν ἱερέα, πατέρα Μεγκόρσκι, πού τὸν ἐξομολόγησε ἀρκετὴ ὥρα καὶ τὸν κοινώνησε. Ἦταν ἡρεμὸς καὶ γαλήνιος καὶ στὶς τελευταῖες του στιγμῆς, ζήτησε ἀπὸ τὴν γυναῖκα του νὰ τοῦ διαβάσει ἕνα χωρίον ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον.

ΠΑΝΟΣ Θ. ΡΑΜΜΟΣ

Νευρολόγος - Ψυχίατρος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ ἐγκυκλοπαίδεια.
- 2) Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια (Δρανδάκη).
- 3) Δομῆ, ἐγκυκλοπαίδεια ἐγχρωμῆ.
- 4) Ὁ Σοσιαλισμὸς τοῦ Ντοστογιέφσκι καὶ ἡ Σοβιετικὴ Κριτικὴ, Μιχάλη Κ. Μακράκη.
- 5) Ντοστογιέφσκι, ἑκατὸ χρόνια, ἀπὸ τὸ θάνατό του. Ἐκδόσεις «Εὐθύνη».
- 6) Ἀφιέρωμα στὸν Ντοστογιέφσκι — 150 χρόνια ἀπὸ τὴν γέννησή του. «Νέα ἔστια», τεύχ. 1066.
- 7) Ὁ Ντοστογιέφσκι — ἀπὸ τὸ κάτεργο στὸ πάθος. Γάσου Ἀθανασιάδῃ.
- 8) Ἡ ἀφήγηση μιᾶς ἐξομολόγησος «Σύνδεσμος», τεύχ. 185.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΚΑΙΝΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ

ΜΑΪΟΣ 1945

ΤΟΣΟΝ ΝΕΟΣ!

Κυκλοφορούν κατά τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα τὸ φύλλον αὐτό, φέρνει εἰς τοὺς ἀναγνώστας του τὸν ἀναστάσιμον χαιρετισμὸν, τὸν χαιρετισμὸν ποὺ κλείνει μέσα του τὸν πόθον καὶ τὴν ἐλπίδα κάθε Ἑλληνοῦ, ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους.

Εἶναι τοῦτο τὸ πρῶτον Πάσχα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν. Ἐνθυμείσθε τὰ προηγούμενα χρόνια, τὸ Πάσχα τῆς δουλείας, τοῦ λιμοῦ. Ἐνθυμείσθε ἀκόμα τὸ Πάσχα ἐκεῖνο τῆς ἀγωνίας, τὸ Πάσχα τοῦ 1941, ὅταν ὁ κατακτητὴς εἰσῆρχετο, εἶχεν ἤδη εἰσέλθει, εἰς τὴν χώραν αὐτήν, διὰ νὰ δουλώσῃ, νὰ τυραννήσῃ, νὰ ἐξοντώσῃ σχεδόν! Τί φοβερὴ «Λαμπρὴ», ἀλήθεια, ἐκείνη!

Καὶ ὅμως τὴν ἐωρτάσαμεν! Ὅπως ἐωρτάσαμεν καὶ τὸ Πάσχα τῆς δουλείας ἕνα, δύο, τρία χρόνια. Θλιμμένοι, πονεμένοι, ἀγωνίαν γεμάτοι, ἀλλὰ ἐωρτάσαμεν. Ἐωρτάσαμεν καὶ τότε τὸ Πάσχα. Καὶ μάλιστα τὸ «Πάσχα τὸ καινόν». Ἦτο Πάσχα, ὅπου ἔλειπε καὶ ὁ πασχαλινὸς ἀμνός, καὶ τὸ κόκκινο αὐγὸ καὶ κάθε εὐχίας ἰδέα. Ἀλλὰ εἰς τὸ τραπέζι, τὸ ἀναστάσιμον, λιτὸν τραπέζι, λιμοῦ τράπεζι, ἤρχετο καὶ ἔφερε τὴν ἰδικὴν τῆς εὐχίαν, τὸν ἰδικὸν τῆς «ἐνιαύσιον ἀμνόν» ἢ Πίστις: Ἡ ἴδια ἐκείνη Πίστις, τὴν ὁποῖαν ἐγνωρίζαμεν καὶ εἰς τὴν προ-

πολεμικὴν ἐποχὴν. Πόσον νέαν ὅμως τὴν ἠσθανόμεθα μέσα μας! Διὰ πρῶτην φορὰν ἦτο ἡ Πίστις αὐτὴ ὁ μόνος μας ἀμφιτρώων. Αὐτὴ μᾶς ἔστρωε τὴν ἀναστάσιμον τράπεζαν. Αὐτὴ μᾶς ἐχόρταινε, ὅπως δὲν ἐχορταίναμεν ἄλλοτε εἰς χρόνια ἡσυχᾶ. Αὐτὴ ἔδιδεν εἰς τοὺς ἀγωνιῶντας, εἰς τοὺς λιμώττοντας, εἰς τοὺς δεσμίους τὴν δύναμιν νὰ ψάλλουν τῆς Ἀναστάσεως τοὺς ὕμνους. Καὶ νὰ τοὺς ψάλλουν ὄχι διὰ νὰ ἐκφράσουν χαρὰν περασμένην, ἀλλὰ χαρὰν ποὺ ἐγέμιζε τώρα, μέσα εἰς τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν λιμὸν καὶ τὰ δεσμά, ἐγέμιζε καὶ ἐγαλθάνιζε τὴν ψυχὴν. Χαρὰν νέαν, ποὺ λὲς καὶ ἐδυναμῶνε, ὅσο ἐδυναμῶνε ἡ θύελλα ποὺ μᾶς ἔδερνε, διότι ἐδυναμῶνε τὴν ἐλπίδα.

Καὶ τώρα... τώρα ποὺ κάποιον λαμπριᾶτικο γεῦμα θὰ ὑπάρξῃ, κάποιον αὐγὸ θὰ βρεθῆ ἔστω καὶ στὸ φτωχικὸ σπίτι, τώρα ποὺ τὸν ἑορτασιμὸν μας συνοδεύει ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔθνους ἀπὸ τὸν ξενικὸν ζυγόν, τώρα ἢ Πίστις... θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, αὐτὴ κυρίως, αὐτὴ νὰ στρώσῃ τὸ τραπέζι μας, αὐτὴ νὰ εἶναι ὁ ἀμφιτρώων μας καὶ ἡ πασχαλινὴ μας πανδοσία. Τὴν ἐμάθαμεν, τότε, τὴν Πίστιν αὐτὴν ὡς τροφήν καὶ στήριγμα. Καὶ θὰ τὴν ἔχωμεν τὴν Πίστιν, τὴν ἰδίαν πάντοτε εἰς τὸ περιεχόμενον, διαρκῶς νέαν εἰς τὰς θαυματουργοὺς ἐκδηλώσεις τῆς. Αὐτὴ κάμνει εἰς τὴν ζωὴν μας, ὡς ἔθνος καὶ ὡς ἀτόμων «τὰ πάντα καινά». Καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι καὶ ἐφέτος ἡ ἀναστάσιμος χαρὰ μας, ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ δύναμιν νέαν εἰς καιροὺς νέους μὲ προβλήματα νέα καὶ νέαν ἀποστολήν.

Καὶ δι' αὐτὸ ὁ Πασχαλινὸς χαιρετισμὸς ὄλων μας θὰ εἶναι καὶ ἐφέτος ὁ ἕνας, ὁ αἰώνιος. Καὶ ὅμως θὰ εἶναι νέος. Τόσον νέος!

Ἐπίκαιρα

ΤΟ Η' ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤ. ΕΝΩΣΕΩΣ ΚΥΠΡΙΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Πολλή χαρά μᾶς ἔδωσε τὸ προηγούμενο φύλλο τῶν «Ἀκτίνων» μὲ τις πληροφορίες του γιὰ τὸ Η' Συνέδριο τῆς «Χ.Ε.Κ.Ε.» καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μείνη ἀναγνώστης τῶν «Ἀκτίνων» ἢ ἄλλος, ἀπλὸς Ἕλληνας, πού νὰ μὴ διαβάσῃ τὸ σχετικὸ Σημείωμα.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ, 14 μέλη, ἀντιπροσωπεῖα τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Πρόεδρό της Καθηγητὴ κ. Χριστ. Διακόπουλο, ἐπισκέφθηκε τὴν Λευκωσία, τὸ πενθήμερο 18 - 23 Φεβρουαρίου 1989 καὶ παρευρέθηκε στὶς συνεδριάσεις τοῦ Συνεδρίου.

Οἱ ἐργασίες τοῦ Συνεδρίου πραγματοποιήθηκαν στὸ Ἑλληνικὸ Πολιτιστικὸ Κέντρο τοῦ Ἐκθεσιακοῦ Συγκροτήματος τῆς Λευκωσίας, τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς 19-2-1989, μὲ τὴν παρουσία τοῦ Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας κ. Γ. Βασιλείου, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κ. Χρυσόστομου, τοῦ ὑπουργοῦ Παιδείας τῆς Κύπρου κ. Α. Φιλίππου, τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Ἑλλάδος στὴν Κύπρο κ. Ι. Φωτοπούλου, τοῦ Στρατηγοῦ τῆς Ἐθν. Φρουρᾶς, Καθηγητῶν Ἀνωτ. Σχολῶν καὶ ἄλλων ἐπισήμων τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας.

Ἐμπνευσμένους χαιρετισμούς ἀπήθυναν πρὸς τοὺς συνέδρους ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ. Γ. Βασιλείου, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος κ. Χρυσόστομος, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὁποῖου τελοῦσε τὸ Συνέδριο, ὁ ὑπουργὸς Παιδείας τῆς Κύπρου, ὁ πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος κ. Φωτόπουλος καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Χ.Ε.Ε. κ. Χρ. Δια-

κόπουλος».

Πραγματικά, διαβάζοντας τὰ παραπάνω δὲν θὰ πιστεῦθῃ κανεὶς τὰ μάτια του! "Ὅχι γιὰ τ' ἄλλα ἀληθινὰ θαυμάσια τοῦ Συνεδρίου, πού εὐτυχῶς στολίζουν καὶ ὅλα τὰ Χριστιανικὰ Συνέδρια τῆς Μητροπολιτικῆς Ἑλλάδας, ἀλλὰ γιὰ κάτι ἄλλο, πού πρῶτη φορά τὸ συναντοῦμε, δηλαδὴ τὴν παρουσία σ' αὐτό, καὶ μάλιστα παρουσία συμμετοχῆς, ὄλων ἐκείνων τῶν προσωπικοτήτων πού ἀπαρτίζουν τὴν καρδιά τῆς Ἑλληνικῆς μας Κύπρου.

Κατὰ τὰ ἄλλα παραπέμπουμε τὸν φίλο ἀναγνώστη νὰ μὴν παραλείψῃ νὰ διαβάσῃ ὡς τὸ τέλος τὸ σχετικὸ, ἀληθινὰ συγκινητικὸ, Σημείωμα καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τὸν παρακαλοῦμε ν' ἀκούσῃ —γιὰ τὸ καλὸ ὄλων μας— τὴ θερμὴ παρακίνησι τῆς Στήλης νὰ διαβάσῃ καὶ ὅλα τ' ἄλλα περιεχόμενα τοῦ φύλλου, καὶ κἀθε φύλλου τῶν «Ἀκτίνων». Σήμερα ὅλοι μας —ἀκόμη καὶ ξένοι πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ περιοδικοῦ— ἀποροῦν καὶ θαυμάζουν τὰ περιεχόμενα τῶν παλαιῶν του τόμων. Λοιπὸν, ἀγαπητὴ ἀναγνώστη, χωρὶς φόβο πὼς θὰ διαφευθοῦμε, ριψοκινδυνεύουμε τὴν πρόγνωσι ὅτι, μὲ ἐξαίρεσι τὴν κάποια αἴγλη πού δίνει καὶ στὰ παλιά κείμενα ἢ ἀπόστασι τοῦ χρόνου, τὰ ἴδια, ἢ ἔστω τὰ ἴδια περίπου, αἰσθήματα θὰ σοῦ προκαλέσουν καὶ τὰ σύγχρονα φύλλα. Φυλλομέτησέ τα μὲ ἀμεροληψία, σύγκρινέ τα, ἀκόμη, μὲ ἄλλα περιοδικὰ (κάποτε θὰ τὸ ἐπιχειρήσουμε ἴσως καὶ αὐτό!) καὶ θὰ ἰδῆς...

ΩΡΑΙΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΔΟΛΟΦΟΝΙΕΣ ;

Ἀποτρόπαια εἶδησι μετέδωσαν τώρα τελευταία οἱ ἐφημερίδες: Ὁμάδα ἀρρώστων θανατώθηκαν ἐπίτηδες, δηλαδή **δολοφονήθηκαν**, ἀπὸ τὰ ἄτομα ἐκεῖνα ποῦ ἦταν **ἐπαγγελματικά ἐπιφορτισμένα** μὲ τὴ φροντίδα τους καὶ ποῦ σὰν δικαιολογία παρουσίασαν τὴν εὐθανασία! Νά, λοιπὸν ἕνα ἀκόμη **κακὸ** ποῦ κάνουν αὐτὲς οἱ ἀπὸ ἀναρμόδια ἄτομα ἀνεύθυνες **συνηγορίες** γιὰ τὴν εὐθανασία: **Φέρνουν τόσο κοντά**, καὶ μάλιστα ὠραιοποιοῦν **μιὰ δολοφονία** κατὰ τὴν **κρίσι τοῦ ...δολοφόνου**, ὥστε ὅποιος φέρνει τὸ θάρος κάποιου δυστυχισμένου ἀρρώστου, πολὺ εὐκολώτερα θὰ ἔμπορῆ τώρα ν' ἀποφασίσῃ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸ θάρος τῆς ζωῆς! Δὲν ἔφτανε ἡ παρακίνηση ἀπὸ τὴν κούρασι καὶ τὴ δυσφορία ποῦ προκαλεῖ τὸ ὁμολογουμένως θαρὺ ἔργο τοῦ νοσοκόμου, τώρα ἡ «μοντέρνα» κοινωνία μας θάζει ἀποπάνω καὶ τὶς ἀπάνθρωπες «φιλοσοφίες» τῆς γιὰ εὐθανασία! Ἀπὸ ἐντελῶς πρακτικῆ, λοιπὸν, ἄποψι, εἶναι φανερό ὅτι ἀπὸ κείνους ποῦ υἱοθετοῦν παρόμοια πολιτικῆ, **λεῖπει ἐντελῶς τὸ μυσλὸ!** Καὶ νὰ τὸ ἐξηγήσουμε αὐτό: Σήμερα ὅλοι παραδέχονται, παραδεχόμαστε, **γιατὶ τὸ βλέπομε καθήμερινὰ** σ' ὅλα τὰ Νοσοκομεῖα καὶ τὶς Κλινικὲς, **καὶ θρηνοῦμε**, ὅτι ἔργο νοσηλείας χωρὶς Ἀδελφὲς νοσοκόμους δὲν γίνεται, ὅτι εἶναι **θαρύτατο** καὶ ὅτι ποτὲ δὲν πληρώθηκε—οὔτε μπορεῖ ἄλλωστε νὰ πληρωθῇ— ὅσο τοῦ ἀξίζει. Ἐνῶ λοιπὸν θὰ ἔπρεπε νὰ κάνουμε ὅλοι ὅτι εἶναι δυνατὸ γιὰ νὰ καλύτερέψουν οἱ συνθήκες ἐργασίας τῶν νοσοκόμων, μολύνομε τὸ ἀληθινὰ ἅγιο αὐτὸ ἔργο μὲ τὶς ἀνεύθυνες κουθέντες περὶ εὐθανασίας, ποῦ ἀρνοῦνται καὶ θεωροῦν ἀνοησία τὴν **ἀπόλυτη ἰερότητα** τῆς **ἀνθρώπινης**

ζωῆς. Πῶς λοιπὸν θέλετε νὰ θυσίασῃ ἡ Ἀδελφὴ - νοσοκόμος, τὶς περισσότερες φορές μιὰ νέα κοπέλλα, κατὰ ἀπὸ τὴ δικὴ τῆς υγεία, ἴσως καὶ ζωῆ, γιὰ νὰ βοηθήσῃ κάποιον ποῦ θεωρεῖται ἔτοιμοθάνατος, ἂν δὲν πιστεύῃ στὴν ἀπόλυτη ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἴσως με τὴν τελευταία στιγμή τῆς;

ΠΑΣΧΑΛΙΑΤΙΚΕΣ ΕΥΕΡΓΕΣΙΕΣ

Τὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ «Ἐπίκαιρα», στὸ προηγούμενο φύλλο τῶν «Ἀκτίνων», ἔκλεισε μὲ τὴν ἀνάμνησι—τίνος ἄλλου;— τῆς «Εὐτυχίας τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ ποῦ ἔρχεται, νά, τὸ Πάσχα!» Κι ἀφοῦ τὸ φύλλο τοῦτο κυκλοφορεῖ ἀκριβῶς μέσα στὸ φετεινὸ Πάσχα, ἄς πάρουμε τὴ συγκυρία αὐτὴ σὰν μιὰ ὑπόμνησι—γιὰ δικὴ μας ψυχικὴν ὠφέλεια— νὰ φέρομε στὸ νοῦ μας, ὅλοι, **μαζὶ μὲ τὸ δόγμα** τῆς Ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, **καὶ πραγματικά** **περιστατικά**, ἀπὸ τὴ ζωῆ, τὴ δικὴ μας, εἴτε ἄλλων ἀδελφῶν, ποῦ νὰ φανερώνουν τὸ θαῦμα αὐτό, τῆς Εὐτυχίας τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ Πάσχα ἰδιαίτερα—**κι οἱ Χριστιανοὶ ἔχουμε Πάσχα καθε ἡμέρα!** Ἔτσι θὰ ἐκδηλωθῇ καὶ θὰ μεγαλώσῃ περισσότερο ἢ ἐὺγνωμοσύνη μας πρὸς τὸν Θεὸ—**καὶ μαζὶ τῆς** **κι ἡ Εὐτυχία** **μας!** Ἄς συγχωρηθῇ μάλιστα στὴ στήλη νὰ κάμῃ μιὰν ἀρχὴ στὴν ἀνάμνησι τῶν εὐεργεσιῶν αὐτῶν τοῦ Θεοῦ, ἀνάμνησι, ἐδῶ, ἀπὸ κάποιον ἀδελφὸ ποῦ τὴν ἀφηγεῖται καὶ τὴν πανηγυρίζει ἰδιαίτερα κάθε χρόνο καὶ ἐφέτος, τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου:

Βρισκόταν, θυμᾶται, ἐκεῖνη τὴ Μεγάλῃ Σαρακοστή, στὰ Ἑλληνογιουγκοσλαβικὰ σύνορα, κάπου στὸ ὑπαιθρο, φυσικά, στρατευμένος, λοχίας σιτιστής, στὸ Σύνταγμα Δωδεκανησίων. Μόλις ἔφαγε τὸ μεσημεριανό του (κουραμάνια βασικά, ἴσως καὶ μερικὲς ἐληγὲς ἢ χαλῶ) περπάτησε λίγο πιὸ πέρα ἀπ' τὸν καταυλισμὸ τοῦ Λόχου του, κρατῶντας στὸ χέρι τὸ μικρὸ, κομψό-βιθλιαράκι μὲ τὴν

«Ἀκολουθία τῆς θείας Εὐχαριστίας». Ἦθελε νὰ ἐτοιμασθῆ, γιατί εἶχε κανονίσει αὐτὸ τὸ ἀπόγευμα νὰ ὁδοιποροῦσιν ὡς κάποιον κοντινὸ, εὐτυχῶς, χωριό, ὅπου ὑπῆρχε πνευματικός, γιὰ νὰ ἐξιμολογηθῆ κι ἔτσι νὰ κοινωνήσῃ τὸ Πάσχα. Ξάπλωσε λοιπὸν πάνω σ' ἕνα θάμνο, κι ἔτσι, στὴν ἀπόλυτη ἡσυχία τῆς ἐρημιᾶς, ἔνοιωσε ὅπως κάθε φορά πού ἔμπαινε στὸ ἀληθινὸ «ταμιεῖον» τοῦ σπιτιοῦ του. Σὲ λίγο τὸ ἀγιασμένο κείμενο τῆς Ἀκολουθίας ἔφερε ὡς ἐκεῖ τὴν παρουσία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐζήτησε ἔτσι καμιά ὥρα περισυλλογῆς καὶ προσευχῆς, ἀνανέωσε (ὁ ἐχθρός, ἴσως καὶ οἱ Ναζῆδες, ἦταν ἀπέναντι) τὴν ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη του στὸν Θεὸ τῆς Ἀγάπης καί, μαζὶ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη, καὶ τὴν Εὐτυχία του καὶ σηκώθηκε ἀπὸ τὴν... ἀναπαυτική του πολυθρόνα. Ἀνέβηκε στὸ χαμηλὸ ὑψωματάκι καὶ ξαφνιάστηκε μὴ βλέποντας... οὔτε ἴχνος ἀπ' τὸν καταυλισμὸ. Δὲν ἔνοιωσε κανένα φόβο, ἀλλὰ σκεφτόταν μόνον καὶ μόνον τὸ χρέος. Γεμάτος ἀπορία, ἀφοῦ δὲν ἔβλεπε τίποτε ἐκεῖ πού, λίγο πρὶν, ὑπῆρχαν τόσα ἀντίσκηνα, τόσοι στρατιῶτες καί, παραπέρα, καμιά τριανταριά φορητὰ ζῶα καί, στὸ χαμήλωμα, πυρομαχικά, ἔτρεξε πρὸς κάποιον μοναδικὸ στρατιώτη, ἀπὸ τοὺς ἡμιονηγούς του, πού ἀλαφιασμένος καὶ πολὺ θιαστικός, ἔφαχνε κάτι νὰ θρῆ. Τότε μόνον ἔπεσε τὸ μάτι του πέρα, ἀρκετὰ μακριά, καὶ εἶδε μιὰ μεγάλη ὀμάδα ἀπὸ στρατιῶτες (τοῦ Λόχου του δίχως ἄλλο) πού προχωροῦσαν θιαστικά, ἔχοντας στὴ μέση τὸν Λοχαγὸ, ἔφιππο. «Τὶ τρέχει, Βαρουσόπουλε», τὸν ρώτησε.

—«Τὸ μόνον πού ξέρω, κυρ-Λοχία, εἶναι πὼς ὁ Λοχαγὸς πῆρε μιὰ Διαταγὴ «ἐγκαταλείψαντες ἅπαντα, συγκεντρωθῆτε στὸ Σύνταγμα».

—«Καὶ τὸ ὑλικὸ τοῦ Λόχου τί θὰ γίνῃ; Δὲν εἶπαν τίποτε γι' αὐτὸ;»

—«Δὲν ξέρω τίποτα, κυρ Λοχία. Μόνον κάμε καὶ σὺ γρήγορα, νὰ φύγουμε, γιατί θὰ γίνῃ τώρα ἀμέσως τέτοιος βομβαρδισμὸς πού σὲ δέκα λεπτά τῆς

ὥρας δὲν θὰ μείνῃ ἐδῶ οὔτε πέτρα πάνω σ' ἄλλη πέτρα!»

Ἐκείνος ἀποκρίθηκε τότε ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ ἄλλιῶς, παρὰ νὰ τρέξῃ νὰ συναντήσῃ τὸν Λοχαγὸ. Τὸ ἔκαμε, ἀλλὰ ὁ Λοχαγὸς: «Ἀφῆσέ τα ὄλα», τοῦ εἶπε.

Ἐκείνος δὲν ἀναπαύεται καθόλου μ' αὐτὴ τὴ λύση. Ζήτησε λοιπὸν τὸν φωτισμὸ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. «Τόσο ὑλικό!» σκεφτόταν. «Καὶ τόσα, σὲ κάθε περίστασι χρήσιμα, ζῶα!» «Ἄμ τὰ πολεμοφόδια;» Αὐτὰ πιά δὲν γινόταν νὰ τ' ἀφήσῃ! Καὶ ἄρχισε τὸν ἀγῶνα. Τὸ πιὸ σπουδαῖο, ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ δύσκολο, ἦταν νὰ πεισθοῦν οἱ ἡμιονηγοὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ, στὸν ἄμεσο, ὅπως φαινόταν, κίνδυνος, ὅχι μόνον δέκα λεπτά, ἀλλὰ τοῦλάχιστον μιὰν ὥρα, ὡς πού νὰ φορτωθοῦν τριάντα ζῶα!

Καὶ ἔγινε! Οἱ ἡμιονηγοὶ «χάλασαν τὸν κόσμον» —ἀλλὰ πειθάρχησαν. Ἦταν πρῶτα-πρῶτα ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πού ἀνανεωνόταν ὀλοένα μὲ τὴν ἀνανεωμένη προσευχὴ τοῦ Λοχία, πού ὁλοένα αὐτοκαταργοῦσε τὸν ἑαυτὸ του καὶ κάθε δική του θέλησι: «Κύριε, ἰδίως αὐτὴ τὴ δύσκολη ὥρα, θγάλε με ἀπ' τὴ μέση, ἐμένα, πέρα ὡς πέρα, καὶ κάμε νὰ γίνῃ μόνον τὸ θέλημά Σου!»

Πῶς ἔγινε; Μὰ δὲν ρωτᾶνε πὼς ἔγινε τὸ θαῦμα! Κάποιες βοήθειες μόνον: Ἐκείνος ἦταν ἀγαπητὸς στοὺς στρατιῶτες. Καὶ κινδύνευε κι αὐτὸς —καὶ μάλιστα περισσότερο ἀπ' αὐτούς.

Ἐπειτα τὸν Λοχία «τὸ ἔλεγε κι ἡ καρδιά του»!

Ἐκίνησαν λοιπὸν. Ὅταν προχωρήσαμε μάλιστα ἀρκετὰ, περάσαμε κι ἀπὸ παγιδευμένη περιοχή, μὲ σκορπισμένα ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνατιναγμένα ἀπὸ νάρκες πτώματα ζῶων. Κι ὅσο γιὰ τὸν βομβαρδισμὸ, αὐτὸς ἔγινε, ἀλλὰ μόλις ὕστερ' ἀπὸ δυὸ καὶ πλέον ὥρες. «Ποῦ ἔναι λοιπὸν τὰ δέκα λεπτά πού λέγατε;» τοὺς ρωτοῦσε ὁ Λοχίας! Καὶ

τά σκοτωμένα ζώα, πού, βέβαια, είχαν και συνοδούς ή ανάθρατες, μάς έδειξαν με τὰ πτώματά τους, σ' έμάς πού κάμαμε τὸ χρέος μας, πού νά πατάμε κι ἀποφύγαμε ἔτσι τὶς νάρκες!

Εἶχαμε κι ἄλλα πολλά: Καὶ ὅμως κοντὰ μεσάνυχτα φτάσαμε σὲ κάποια δημοσιά, γεμάτη χαρά. Μὰ καὶ ἡ ἄλλη μας ἀμοιβή: Πήραμε π α ρ ά τ α σ ι ζ ω ῆ ς καὶ μετάνοιας —ὡς σήμερα— (1989-1941=) 48 χρόνια!

Π. ΚΛΩΝΑΡΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»,

Ἡ Κυπριακὴ Πρεσβεία τῶν Ἀθηνῶν δργάνωσε στὸ «Σπίτι τῆς Κύπρου», στὶς 21 Μαρτίου, φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Κυπρίου λογοτέχνη καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου Μελῆ Νικολαΐδη. Εἰσηγητὲς ἦσαν ὁ Δημήτρης Γιάκος μὲ θέμα «Ὁ λογοτέχνης Μελῆς Νικολαΐδης», ὁ Νίκος Κρανιδιώτης μὲ θέμα «Μνήμες ἀπὸ ἕνα φίλο» καὶ ὁ Μιχάλης Σταφυλάς μὲ θέμα «Ὁ Νικολαΐδης κι ἡ πνευματικὴ ζωὴ». Ἡ ἔγγυνη τοῦ τιμωμένου, ἠθοποιὸς Μελίνα Μποτέλη, διάβασε διηγήματά του.

Ἦταν μιά συγκινητικὴ καὶ ἐπιθεβλημένη ἐκδήλωση στὴ μνήμη ἐνὸς ἀξίου τοῦ ὀνόματός του λογοτέχνη καὶ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, πού ἐπὶ μίᾳ δλόκληρῃ ζωῇ ὑπηρέτησε τὸ πνεῦμα καὶ τὶς πνευματικὲς καὶ ἔθνικες ἀξίες. Καὶ πρέπει νά ὁμολογήσουμε ὅτι καὶ οἱ τρεῖς εἰσηγητὲς ἔδωσαν μιά ζωντανὴ εἰκόνα τῆς δραστηριότητάς τοῦ Μελῆ Νικολαΐδη, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς λογοτεχνικῆς καὶ δημοσιογραφικῆς του ζωῆς στὴν Κύπρο, ὡς τὸν θάνατό του. Καὶ ἡ ἀνάγνωση διηγημάτων του ἀπὸ τὴν ταλαντοῦχο ἔγγυνη του, μετὰδωσαν ἔμπρακτα τὴ συγκίνηση ἀπὸ

τὸ λογοτεχνικὸ του γράμμα καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικότητα τοῦ περιεχομένου του. Καὶ ἀπὸ τὶς εἰσηγήσεις διεφάνη πληρέστατα ἡ πνευματικὴ τοποθέτηση τοῦ Νικολαΐδη καὶ ἡ ἑλληνοχριστιανικὴ του κοσμοθεωρία.

Θὰ μάς ἐπιτρέψουν, ὅμως, οἱ διακεκριμένοι εἰσηγητὲς νά συμπληρώσουμε κάτι γιὰ τὴν ἔθνικὴ καὶ πνευματικὴ συμβολὴ τοῦ τιμωμένου. Καὶ πρῶτα-πρῶτα, ἐνῶ ἀνεφέρθη ἡ συγγραφὴ σειρᾶς ἔργων του ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ἐξήρθη ἡ στάση του ὡς χριστιανοῦ, παρελήφθη ν' ἀναφερθεῖ ἡ μακρόχρονη συνεργασία του στὸ Περιοδικὸ «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἡ συνεργασία του αὐτῆ, πού κάλυψε τὴν περίοδο 1949-1963, μὲ τὴ στήλη του, πού καταλάμβανε 2-4 σελίδες σὲ κάθε τεῦχος μὲ τὸν τίτλο «Πνευματικὴ καὶ Καλλιτεχνικὴ Ζωὴ τοῦ Μηνός», ἀνέδειξε τὸν Μελῆ Νικολαΐδη ὡς κορυφαῖο πνευματικὸ ἀνθρώπο καὶ φώτισε ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς τῆς ἐποχῆς. Ἀκόμα, στὶς «Ἀκτίνες», δημοσιεύθηκαν καὶ ἄρκετὰ διηγήματά του, τῆς τελευταίας του δημιουργικῆς περιόδου.

Κι ἀκόμα, δὲν ἐτονίσθη, ὅσο θὰ ἔπρεπε, ἡ ἔθνικὴ του δραστηριότητα, καὶ ὡς δημοσιογράφου (ἀνταποκριτοῦ στὴν Ἀθήνα ἐπὶ πολλὰ χρόνια τῆς σοβαρῆς ἐφημερίδας τῆς Λευκωσίας «Ἐλευθερία») καὶ ὡς συνεργάτη τῆς Ἐθναρχίας Κύπρου, σὲ μιά κρίσιμη περίοδο γιὰ τὸ ἔθνικὸ μας θέμα.

Τέλος, δὲν ἀνεφέρθη ἡ δραστηριότητά του στὸ ἔθνικὸ καὶ πνευματικὸ ἔργο τοῦ Συλλόγου «τὸ Ἑλληνικὸν Φῶς», ὅπου, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, δημιούργησε καὶ καθύθιενε μιά ομάδα νέων Κυπρίων φοιτητῶν στὸν «Ὁμιλο Κυπριακοῦ Ἐθνικοῦ Πνευματικοῦ Ἀγῶνα» (ΟΚΕΠΑ). Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φοιτητὲς αὐτοὺς διεκρίθησαν λίγο ἀργότερα ὡς ἐνεργὰ στελέχη καὶ μέλη τῆς ΕΟΚΑ.

Μὲ τιμὴ
Δ. Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ
Δημοσιογράφος

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», δδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατριδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματόπουλος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρ. 50. Ἐτησια συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 500, ἐξωτερικοῦ δολ. 15. Ἡ διευθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύσῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονδηγέως χειρόγραφα. Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Μαῖος 1989

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΜΙΑ ΕΛΠΙΔΑ:
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Υ Π Ο

ΑΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗ

Ψυχιάτρου

ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μέρος Πρώτο

ΣΤΗΝ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο

ΤΟ ΑΛΜΑ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

1. Ούτε μηχανή ούτε ζώο. 2. 'Η προοδευτική πορεία. 3. 'Ιδιαίτερα βοθητικά γνωρίσματα. 4. 'Η ιστορία της ανθρώπινης προσωπικότητας. 5. 'Η ανθρώπινη δραστηριότητα.

Κεφάλαιο Δεύτερο

ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ — ΕΡΕΘΙΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΟΔΟ

1. 'Η συνάντηση με τὸ χρόνο. 2. 'Η συνάντηση με τὸν ἄλλο. 3. 'Η γέτης. 4. Θετική καὶ ἀρνητική στάση.

Κεφάλαιο Τρίτο

ΚΑΘΟΡΙΣΤΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΨΥΧΙΚΟΥ ΒΙΟΥ

1. Καθολικότης, αἰτιότης, προσανατολισμός. 2. Τελικές φάσεις πνευματικής καρποφορίας.

Μέρος Δεύτερο

Η ΠΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΡΤΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΟΙ ΑΞΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Κεφάλαιο Πρώτο

Η ΑΡΧΙΚΗ ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ

1. 'Ελευθερία. 2. Δικαιοσύνη. 3. Σωφροσύνη. 4. 'Ανδρεία.

Κεφάλαιο Δεύτερο

ΟΤΑΝ ΖΗ Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. Ειρήνη. 2. Χαρά. 3. 'Αλήθεια ὡς τὴν 'Αγάπη. 4. Πρὸς τὴν Πηγὴ: τὸ "Αγιον.

Πωλεῖται σὲ ὅλα τὰ Βιβλιοπωλεῖα. Κεντρικὴ διάθεσις:
Γραφεῖα περιοδικῶ «'Ακτῖνες», Καρύτση 14, 'Αθήναι 124
Τηλ. 3235023

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

*Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα στὰ γραφεῖα
τῶν «Ἀκτίνων»*

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α' 500	Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β' έκδοσις) 250
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β' 500	ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΜΟΥ 200
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Α' 500	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ 250
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμ. Β' 500	ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ 250
Η ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΣΦΑΙΡΑ ΚΑΙ Ο ΝΕΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 1000	Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ 250
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ 250
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (γιὰ κορίτσια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω) 800	ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ 250
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ 100	ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ 250
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ 250	ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ 250
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ —Η ΑΡΜΟΝΙΑ 400	Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ 300
	ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ Τόμος Α'. 800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο τῶν «Ἀκτίνων» 32 35 023
